

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 5 (736)

Pasitikome 34-ąsias Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo metines

Šiandien žmonės laukia iš atsakingų pareigūnų ne pranašysčių, bet sprendimų

Iš Nepriklausomybės Akto signataro Algirdo Saudargo kalbos
2024 m. kovo 11 d.

Apie Kovo 11-ąją jau viskas pasakyta ir daug kartų pakartota. Tačiau nedažnai susimąstome, kad Kovo 11-osios galėjo nebūti. <...>

Lietuvos parlamento sprendimais 1990 m. kovo 11 d. nesidžiaugė nei Rytuose, nei Vakaruose. Kremlius pareikalavo Lietuvos parlamento sprendimą atšaukti. Politinis biuras svarstė, ar panaudoti karinę jėgą. Generaliniam sekretoriui Michailui Gorbačioviui jėgos panaudojimas pagadintų įvaizdį pasaulyje. Nuspręsta apsiriboti ekonomine blokada. Europos lyderiams Lietuvos sprendimai buvo kliuvinys Vokietijos suvienijimo ir Rytų Europos išlaisvinimo planams. Baltijos valstybių tuose planuose nebuvo. <...> Niekam nei Rytuose, nei Vakaruose Lietuvos parlamento Kovo 11-osios sprendimų nereikėjo. **Lietuvai ir kitoms Baltijos šalims reikėjo.**

1989-ieji buvo pavadinti *anus mirabilis* –

Kovo 11-osios Akto signataras
Algirdas Saudargas

nuostabiais metais. Rytų Europa išsiveržė iš sovietinės kontrolės. Tik Baltijos valstybės tebebuvo visiškai užmarštyje. Lietuvos sprendimas jas gražino į dienvakarę geopolitinę areną. Lietuva buvo minima greta Vokietijos. Taip, Lietuva buvo įvardijama,

kaip problema. Bet tai ir buvo problema, kurią reikėjo spręsti. Tik Lietuva sugebėjo priimti aktą, visiškai nepaminėdama Sovietų Sąjungos. Nebent netiesiogiai, kaip šiame sakinyje: „Lietuvos valstybės teritorija yra vieniša ir nedaloma, joje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija.“ 1990 m. vasarį išrinktas ir kovo pradžioje susirinkęs Lietuvos parlamentas, kurį dabar vadiname Atkuriamuoju Seimu, būtinai privalėjo priimti tokius sprendimus, kokie buvo priimti. Kodėl? Todėl, kad tautos valia išreiškiama, bet neredaguojama.

Iš kur išrinktieji tautos atstovai žinojo, kokia yra tautos valia? Iš paties fakto, kad jie buvo išrinkti. Rinkimuose buvo tik dvi programos: Sąjūdžio ir LKP. Sąjūdis žadėjo iš karto paskelbti nepriklausomybę. LKP pasisakė už Lietuvos suvereniteto stiprinimą Sovietų Sąjungos sudėtyje, žingsnis po žingsnio siekiant nepriklausomybės. Sąjūdis triuškinamai laimėjo rinkimus. Tautos valią privalu vykdyti.

<...> Kaune stipriau ir aiškiau jautėsi visuomenės nuotaikos ir nuomonės. <...> Kad tai yra visos Lietuvos nuomonė, patvirtino sociologės Reginos Tamošiūnienės apklausa priešrinkiminėje Sąjūdžio konferencijoje „Lietuvos kelias“. Net 83 proc. delegatų pritarė nuomonei „Artimiausiu metu reikia paskelbti Lietuvos nepriklausomybę ir po to ją ryžtingai įgyvendinti visose srityse.“ Tuo tarpu nuomonė „Nereikia skubėti; į nepriklausomybę reikia eiti etapais.“ parėmė vos 8 proc.

<...> Į nepriklausomybę jau atėjome, bet visa kita tinka ir šiandien. Šiandien po trijų dešimtmečių nebereikia rinktis, kokių kelių žengti į nepriklausomybę. **Valstybė atkurta, bet jos nepriklausomybei vėl iškilę grėsmė.** Kaip ir tuomet, grėsmė yra reali. Kaip ir tuomet, esame priklausomi nuo aplinkybių, nuo visuomenės atsparumo ir vienybės. Vėl regime chaosą ir nežinomą – simbolinę ar reali bus užsienio šalių parama.

Šiandien jau nauja karta atsakinga už valstybę. Vieno dalyko linkiu pasimokyti iš prieš 34 metus pasakytos Vytauto Landsbergio kalbos. To, ko tuomet jis nepasakė. Jis perspėjo dėl pasirinkimo rizikos, bet nepranašavo. Nespėliojo, kas bus. Šiandien žmonės laukia iš atsakingų pareigūnų ne pranašysčių, bet sprendimų, savo konstitucinių pareigų vykdymo ir sutarimo, kaip ginti valstybę. *Parengta pagal Seimo pranešimą.*

MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė
(žr. 4–5 p. Steigiama MRU Sūduvos akademija)

ŠIAME NUMERYJE

Ižengus į 35-uosius laisvos Lietuvos metus ● 1 p.

Pasaulio aktualijos ● 2 p.

Lietuvoje ● 2 p.

Premjerė, išgirdusi priekaištus dėl Vyriausybės darbo, tēškė: „Po ketverių metų išsirinksite kitą...“
Ketvrti metai baigiasi... ● 3 p.

Lietuvos mokslininkų tarptautinis pripažinimas ● 4 p.

Prof. Pranas Šerpytis – apie Lietuvos mediciną ir gyvenimą ● 5–6 p.

Ekonomistų įžvalgos: apie vandens-deimantų paradoksą ● 6–7 p.

Prof. Antanas Svirskis: „Kas trukdo ekologiškai ūkininkauti?“ ● 8–9 p.

Nauji tarptautiniai mokslo projektai ● 10 p.

Tautos istorijos puslapiai ● 10–11 p.

Renginiai, parodos ● 12 p.

Nacionalinio susivienijimo kreipimasis

2024 03 11

Brangūs tautiečiai,

Kovo 11-ąją lietuvių tauta apsisprendė vėl savarankiškai spręsti savo likimą, gyventi pagal savo normas ir kurti Lietuvos valstybę – vieninteliu mūsų tautos namus, kuriuose gali skleistis ir klestėti mūsų gyvenimo būdas, kultūra ir kalba, kur rašoma mūsų tautos istorija. Išstos kartos kovojo ir žuvo dėl šio nepriklausomybės idealo.

Šiandien mūsų Tėvynė, įvairių grėsmių ir vidaus silpnųjų veikiamą, rizikuoja prarasti

ir tolsta nuo šio lietuviškos Lietuvos idealo. Kaip ir kiekvienai kartai ateina laikas įdėti savo indėlį į valstybės statybas ir jos išlikimą. Šventę tad lydi pasirinkimas, o palinkėti kiekvienam galima tik ryžtingo apsisprendimo: Lietuva bus lietuviška, čia skambės lietuvių kalba, išliks gyva atmintis, o šalyje sukuriama gerovė bus nukreipta ne tik visų gyventojų labui, bet ir pačiai valstybei išsaugoti. Su Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena!

JAV lietuvių laikraščio „Dirva“ sveikinimas

Brangūs tėvynainiai, sveikiname Kovo 11-osios progą. Tegu meilė Lietuvos dega mūsų širdyse.

Švęskime ir džiaukimės Laisve!
Gediminas Markevičius
„Dirvos“ laikraščio redaktorius

PASAULIO AKTUALIJOS

Prof. David Schultz – apie artėjančius JAV prezidento rinkimus

Mikolo Romerio universitete (MRU) vizituojantis dėstytojas ir MRU LAB Teisingumo tyrimų laboratorijos narys, JAV Hamline universiteto politikos mokslų profesorius David Schultz aptarė artėjančių JAV prezidento rinkimų tematiką.

„Juodosios gulbės“, „nežinomi nežinomieji“ ir „spalio“ siurprizai“

Taip vadinasi veiksniai, kurie gali pakeisti 2024 m. prezidento rinkimų kursą. Ir mes gal net nežinome, kas jie yra. Politologų teigimu, yra bendras modelis, padedantis nustatyti prezidento rinkimų nugalėtojus. Tokie modeliai įprastai žiūri į pasitikėjimo prezidentu reitingą ir visuomenės požiūrį į antrojo rinkiminių metų ketvirčio ekonominius rodiklius. Tai žinome, vadovaudamiesi praėjusiais ar „normaliais“ rinkimais. Tačiau 2024 m. rinkimų ciklas nepalyginamas su jokia kitu rinkimų ciklu Amerikos istorijoje. Yra daugybė „juodųjų

gulbių“, „nežinomų nežinomųjų“ ir potencialių „spalio siurprizų“, kurie galėtų pakeisti rinkimų kursą. Tai yra kintamieji, kurių nesame anksčiau matę prezidento rinkimuose, tačiau jų eiga galėtų rutuliotis ir keistis tokiais būdais, kurie paveiktų rinkimus.

Dešimt galimybių

Ar Donaldas Trumpas stos prieš teisimą ir bus nuteistas už nusikalstamas veikas iki 2024 m. rinkimų? Žengiant į rinkimus, D. Trumpui gresia keturios baudžiamosios bylos su 91 baudžiamuoju kaltinimu. Jo rinkėjai yra išvien su juo. Nepanašu, kad jie atsiskirs nuo jo, kad ir kas nutiktų. Tačiau kova yra dėl neapsisprendusių rinkėjų tose penkiose ar šešiose neapsisprendusiose valstijose, kurios ir nulems rinkimus. Tai – galbūt mažiau nei 150 tūkst. rinkėjų. Apklausos rodo, kad D. Trumpo nuteisimas tarp neapsisprendusių ar nepriklausomų rinkėjų galėtų pakeisti jų balsą. Kada ir ar apskritai įvyks šie teismai, mes nežinome, bet jų sprendimai tikrai gali paveikti rinkimus.

Ar Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas leis naudoti maišto nuostatą, šalinant D. Trumpą iš rinkimų? Maišto nuostata buvo sukurta spręsti problemoms po pilietinio karo ir sulaukyti konfederatų narius nuo prezidento pareigų ėjimo. Tokios valstijos, kaip Koloradas, taip pat ir daugelis kitų, stengiasi pritaikyti maišto nuostatą, kaip būdą sulaukyti D. Trumpą nuo dalyvavimo rinkimuose. Aukščiausiasis Teismas jau greitai spręs, ar ši nuostata gali būti pritaikoma tokiam tikslui. Jo sprendimas, be abejo, gali turėti milžinišką poveikį 2024 m. rinkimams.

Kaip konfliktai Viduriniuose Rytuose, Ukrainoje ir, galimai, įtampa su Kinija ir Šiaurės Korėja paveiks rinkimus? Užsienio reikalai – visada nenuspėjami. Šiuo metu mes nežinome, kaip konflikto Viduriniuose Rytuose eiga galėtų įtraukti Jungtines Amerikos Valstijas į karą. Mes nežinome, kaip ateityje vyks Rusijos ir Ukrainos kova. Ir kol Jungtinės Amerikos Valstijos yra išblaškytos tarp Vidurinių Rytų ir Ukrainos, ar Kinija arba Šiaurės Korėja pasinaudos tuo, kaip proga atlikti ėjimus Taivano atžvilgiu ar padidinti savo įtakos zonas Azijoje? Bet kurie iš visų šių karo ir taikos kintamųjų gali paveikti rinkimus.

Kas nutiks su infliacija degalų kolonėlėje ar maisto prekių parduotuvėje? Ekonomika visada yra viena iš didžiausių kintamųjų rinkimuose. Praėjusiais metais infliacijai pasiekus aukštumą, pasitikėjimas Joe Bideno prezidentavimu smuko. Šiuo metu, atrodo, kad infliacija rimsta. Ekonomika klesti. Tačiau naftos kainos vėl kyla. Infliacija nenuleido maisto produktų kainų. Ar amerikiečiai ir toliau bus nepatenkinti ekonomika? Ir kaip ji vystysis per kelis ateinančius mėnesius, ypač paskutinėmis rinkimų dienomis? Taip pat kaip tarptautinis konfliktas, ypač Viduriniuose Rytuose, galėtų paveikti naftos kainas?

Ar jaunimas ir spalvotieji pasirodys ir balsuos 2024 m.? Spalvotieji ir jauni žmonės (iki 30 metų amžiaus) rekordiškai gausiai balsavo 2020 m. J. Bideniui vėl reikalingas šis rekordinis scenarijus, kad laimėtų. Jam taip pat reikalinga, kad moterys dalyvautų ir balsuotų už jį daug mažiau, kaip už jį balsavo 2020 m. ir kaip balsavo už demokratų 2022 m. Entuziazmas

už J. Bideną nėra didelis. Prieš ketverius metus šiuos rinkėjus motyvavo opozicija D. Trumpui. Ar J. Bidenas gali rasti būdą paskatinti šiuos rinkėjus dalyvauti ir balsuoti už jį, ypač tose kritinėse neapsisprendusiose valstijose?

Ar abortai išliks reikšminga problema 2024 m., ypač universitetinį išsilavinimą turinčioms moterims? Tai, ką daro universitetinį išsilavinimą turinčios priemiesčių moterys, lemia rinkimų rezultatus. Jei jos dalyvauja, demokratai pasirodo gerai. Jei jos pasilieka namuose, respublikonai pasirodo gerai. Šios moterys pasiliko namuose 2016 m., bet jos dalyvavo 2018, 2020 ir 2022 m. Jos dalyvavo susirūpinusios iš esmės dėl reprodukcijos teisių problemų, ir demokratai pasirodė gerai. Ar šiemet jos bus motyvuotos dalyvauti ir balsuoti ir ar abortai vis dar liks problema?

Ar pasienio krizė pasikeis 2024 m.? Kandidatuodamas D. Trumpas remiasi pasienio krizės problema. J. Bideno pakartotinis išrinkimas tikėtina gali būti nulemtas to, ar Kongresas pasieks susitarimą dėl pietinės sienos apsaugos ir to, kaip gerai visuomenės aktyve J. Bideno administracija atrodys, sprendžiant imigracijos problemą.

Ar bus kokių nors sveikatos problemų, kurios paveiktų 2024 m. rinkimų kandidatus? Tiek D. Trumpas, tiek J. Bidenas yra senyvo amžiaus kandidatai. Neįsivaizduojama, kad jų sveikatos problemos galėtų paveikti rinkimus. O kas, jei vienas ar abu kandidatai susirgtų ir turėtų palikti rinkimų lenktynes, turėtų būti pakeisti? Kaip tai galėtų paveikti rinkimų trajektoriją? *Parengta pagal MRU pranešimą*

BALTIJOS ASAMBLĖJOJE

Aukštojo mokslo laipsnių automatinis pripažinimas

Kovo 8 d. Seime vyko bendras Baltijos Asamblėjos Švietimo, mokslo ir kultūros bei Sveikatos, socialinės gerovės ir šeimos reikalų komitetų posėdis. Prieš jį įvykusiame trišaliam Baltijos Asamblėjos, Beniliukso Parlamento ir Šiaurės Tarybos susitikime buvo aptarti aukštojo mokslo laipsnių automatinio pripažinimo regione klausimai. Baltijos Asamblėja ir Beniliukso Parlamentas jau daugelį metų sprendžia akademinį laipsnių pripažinimo Baltijos valstybėse ir Beniliukso šalyse klausimą. Aukštojo mokslo diplomų tarpusavio pripažinimas yra prioritetas ne tik tarp Baltijos Asamblėjos ir Beniliukso Parlamento, bet ir tarp Baltijos Asamblėjos ir Šiaurės Tarybos. Baltijos valstybės ir Beniliukso šalys dar 2021 m. pasirašė susitarimą dėl aukštojo mokslo kvalifikacijų automatinio tarpusavio pripažinimo, kuris buvo reikšmingas žingsnis, stiprinant šalių ryšius bendradarbiavimą.

„Mūsų aukštojo mokslo sistemos vadovaujasi Europos aukštojo mokslo erdvės principais ir modeliu. Lyginant Baltijos valstybių, Beniliukso ir Šiaurės šalių aukštojo mokslo sistemas, didelių skirtumų nerasime, todėl viltys, kad prie šio susitarimo netrukus prisijungs visos Šiaurės šalys, nėra nepagrįstos. Vilniuje sukviėme savo kolegas iš Baltijos Asamblėjos, Beniliukso Parlamento ir Šiaurės Tarybos, kad, eidami tikslo link, išsiaiškintume visus klausimus ir pašalinume kliūtis“, – sako Baltijos Asamblėjos Prezidentas dr. Andrius Kupčinskas.

Bendradarbiavimas, kuriant pažangiosios dalelių terapijos centrą vėžio gydymui

Baltijos Asamblėjos Švietimo, mokslo

ir kultūros komiteto ir Sveikatos, socialinės gerovės ir šeimos reikalų komiteto bendroje diskusijoje aptariamas Baltijos Asamblėjos ir CERN bendradarbiavimas, kuriant pažangiosios dalelių terapijos centrą vėžio gydymui Baltijos valstybėse, Baltijos valstybių bendradarbiavimui palengvinti ir mokslinei kompetencijai didinti skirtą Baltijos mokslinių tyrimų fondą bei bendras pastangas siekiant gerinti apsirūpinimą vaistais ir didinti jų įperkamumą Baltijos valstybėse.

Kalbėdamas apie Baltijos Asamblėjos ir CERN bendradarbiavimą, Baltijos Asamblėjos Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas prof. Vytautas Juozapaitis pažymi: „Baltijos Asamblėja įsitikinusi, kad toks projektas yra svarbus ir turės didžiulį poveikį vėžio gydymui Baltijos valstybėse. Išsamiai įvertinusi projektą, jo naudą ir galimus sunkumus, Baltijos Asamblėja paprašė Baltijos valstybių vyriausybių išnagrini, kaip įgyvendinti šią plataus masto galimybių studiją ir kartu kreiptis dėl bendro Europos Sąjungos finansavimo bendrai CERN Baltijos grupės ir CERN iniciatyvai įgyvendinti.“

Steigti Baltijos mokslinių tyrimų fondą

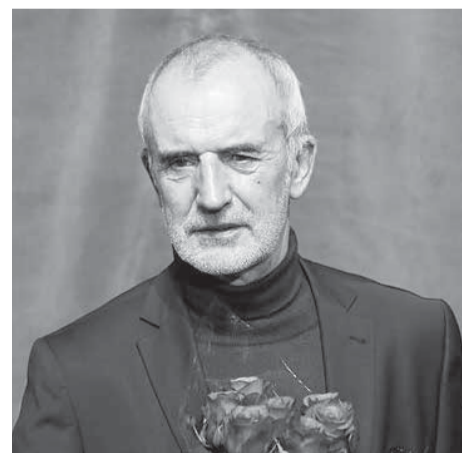
Baltijos Asamblėjai vykdant savo veiklą, kasmet vis labiau ryškėja poreikis steigti Baltijos mokslinių tyrimų fondą, kuris palengvintų bendradarbiavimą ir didintų mokslinę kompetenciją. Pasak Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininko Artūro Žukausko, Baltijos valstybių mokslininkai ne kartą nurodė, kad reikalinga priemonė, kuri ne tik skatintų Baltijos valstybių mokslininkus bendradarbiauti, bet ir teiktų finansavimą bendrai vykdomiems mokslinių tyrimų projektams, kuriais būtų sprendžiamos regione kylančios problemos.

Gerinti aprūpinimą vaistais

Baltijos Asamblėjos komitetų posėdyje aptartos bendros pastangos, siekiant gerinti apsirūpinimą vaistais ir didinti jų įperkamumą Baltijos valstybėse. Anot Baltijos Asamblėjos Sveikatos, socialinės gerovės ir šeimos reikalų komiteto pirmininko Antano Vinkaus, šiai sričiai Baltijos Asamblėja taip pat skiria daug dėmesio, pavyzdžiui, skatinama bendrus vaistų – taip pat novatoriškų

ir brangių vaistų – pirkimus. „Lietuva, Latvija ir Estija yra pasirašiusios bendrą Baltijos šalių susitarimą dėl vaistų viešųjų pirkimų, kad sumažintų valstybės išlaidas, susijusias su vaistų ir medicinos prietaisų pirkimais, taip pat užtikrintų centralizuotai perkamų vaistų ir medicinos prietaisų nuolatinį prieinamumą“, – primena parlamentarai. *Parengta pagal Seimo pranešimą*

REŽISIERIUS RIMAS TUMINAS – APIE LIETUVĄ

atsisveikindami su režisieriumi Rimu Tuminiu, primename jo mintis, išsakytas prieš penkerius metus:

– *Kokiam žanrui priskirtumėte Lietuvos vykstantį kasdienybės teatrą? Komedijai?*

– Jam artimiausia – drama. Komedijos, to aukšto gyvenimo žanro, dar nepasiekėme, kol kas egzistuojame, artėdami tikrosios komedijos link. O po tikrosios komedijos ir absurdi-

mo apraiškų jau galėsime kalbėti apie tragediją.

– *Įdomu, iš kokios srities ką tik nuskambėjęs Konstitucinio Teismo teiginys, esą šeima yra neutrali lyties atžvilgiu, praktiškai praskinantis kelių homoseksualistų santuokoms?*

– Dieve mano, koks provincialumas! Kokie mes išdidūs ir netgi reikšmingi dedamės, kokie dideli savo kabinetuose ir kokie mažiukai esame pasaulyje, tokie mažiukai, kad apie mus niekas nieko nežino. Taip, mes mažiukai, bet mažiukai gali būti dideli savo orumu, savo drąsa, savo nuomone, o mes nuomonės neturime, užsienio direktyvas vykdomė. Mes pamynėme savo krikščionybę, mes aiškiau, nei aišku, tapome priklausomi. Mes nebeturime stuburo. Daugiau nieko nepasakysiu: tai mažiukų žmonių, bailių ir netaleingų, baimė. Tai prisitaikėliai prie gyvenimo situacijos, Europos, bevaliai žmonės. Man gaila parlamentarų, Vyriausybės, visų tų, kurie kapstosi savo virtuvėje be savo nuomonės... *Iš interviu: www.respublika.lt, 2019 01 29*

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

Kas išrenka valdžią?

2020 m., besibaigiant spalviui, buvo išrinktas šios kadencijos Seimas. Jį renkant, atėjusių balsuoti rinkėjų skaičius buvo beveik pats mažiausias per visą atkurtos Nepriklausomybės laikotarpį: pirmajame rate dalyvavo 47,8, o antrajame – 39,2 proc. turinčių teisę balsuoti. Rinkimų dieną balsavo 35,42 proc. rinkėjų, dar 11,64 proc. rinkėjų balsavo iš anksto. Dėl tuo metu buvusios koronaviruso pandemijos išankstinis balsavimas vietoje įprastinių dviejų buvo prailgintas iki keturių dienų.

Žinoma, menkam rinkėjų aktyvumui ryškia įtaką turėjo karantino metu įvesti apribojimai, kai galimybės patekti į susitikimus su kandidatuojančiais asmenimis daugeliu atvejų buvo „nulinės“. Tačiau vien tuo šių rinkimų rezultatų paaiškinti negalima. Sparčiai didėjantis gyventojų nepasitikėjimas valdžios institucijomis buvo matomas ir anksčiau. 1990 m. renkant Aukščiausiąją Tarybą dalyvavo 71 proc. rinkėjų. Neeiliniuose 1992 metų rinkimuose balsavusių aktyvumas buvo pats didžiausias – 75,25 proc., o štai 1996 m. balsuoti atėjo mažiau nei 53 proc. 2000-aisiais balsavo 58,6 proc., 2004 m. balsavusių rinkėjų dalis buvo pati mažiausia – 46,8 proc. Ne ką daugiau atėjo ir 2008-aisiais – 48,6 proc. Dalyvavusių vėliau vykusiuose rinkimuose skaičius vos perkopė pusę turėjusių rinkimų teisę.

Nerimą kelia tai, kad rinkimuose dalyvauja tik labai maža jaunesnių rinkėjų dalis. Apklausos rodo, kad politika domisi mažiau nei kas penktas rinkėjas, jaunesnis nei 29 metai. Vis dar populiaru pažiūra, kad „valdžią mums išrenka pensininkai“. Tačiau dalyvavimas rinkimuose labiausiai priklauso nuo to, ar rinkėjai mato pokyčių galimybę, ar jie orientuojasi, kokia turėtų būti valstybės raidos strategija. Vis dar labai daug žmonių laikosi „išikaltos“ nuomonės, kad visuomenė neturi įtakos atities sprendimams, nes „ką berinktum, valdys tie patys“.

Susimąstančių, kokių permainų Lietuvai reikia, – labai nedaug. Dar mažiau yra tikinčių, kad tas permainas galima įgyvendinti rinkimais. Bene svarbiausia priežastis, kad visuomenėje nėra susiformavusių aiškių ideologinių nuostatų. Visuomenė jau įsitikino, kad kelios dešimtys pavadinimus nuolat keičiančių „partijų“ ir „sajungų“ neturi jokios tvirtos pozicijos, ką darys, jei laimės rinkimus. Dešiniaisiais save vadinantys liberalai tarptautinėse partijų klasifikacijose visada yra priskiriami kairiesiems. Vadinamieji „konservatoriai“ seniai išbarstė dešinėsios ideologijos likučius. Praeityje kadencijoje rinkimus laimėję „valstiečiai-žalieji“ tik iš dalies gali būti laikomi atstovaujanciais regionų rinkėjams. Skirtingai nuo sąjungos vadovo R. Karbauskio, dauguma veiklių jos narių nėra stambiųjų žemvaldžių atstovai, kaip juos bandoma pristatyti viešojoje erdvėje. Kokios yra svarbiausios valstybės raidos problemos ir kaip jas derėtų spręsti, nė viena iš tų „partijų“ nėra išsakiusi.

Nelietuviško Vilniaus atkūrimo fenomenas?

Rinkimų statistika rodo, kad atkurtos Lietuvos visuomenė dar nėra suvokusi rinkimų esmės. Nors jau užaugo karta, nemačiusi sovietinio režimo, buvo „balsuojama už parinktus kandidatus“ (vienas kandidatas į vieną vietą), bet absoliuti dauguma rinkėjų dar nesuvokia, kaip rinkimai lemia valdžios formavimąsi. Kuo balsuodami vadovaujasi tie, kurie net su savotišku pasididžiavimu deklaruoja, kad „nesidomi politika“: pažįstamų patarimais, kandidatų portretais ar jų išreiktomis frazėmis arba piršto bakstelėjimu užsimerkus? Kuri rinkėjų dalis rimtai pasidomėjo „partijų“, „sajungų“ ar komitetų programomis arba turėjo galimybę išsakyti savo lūkesčius? Ką rinkėjai galėjo sužinoti iš kandidatų prisistatymo televizijos laidose, kai jų vedėjai yra labiausiai susirūpinę, kad kalbantieji neviršytų jiems skirto laiko? Tik labai maža rinkėjų dalis dalyvauja politinių susivienijimų veikloje, kai tie rinkiminiai pareiškimai yra rengiami.

Tačiau 2020-ųjų rinkimų rezultatai ir naujos Vyriausybės

formavimas iškart sukėlė gyventojų nerimą. Paaiškėjo, kad ši Vyriausybė net nesiruošia spręsti svarbiausių valstybės problemų. Išryškėjo, kad šie sprendimai net nesvarstomi, nes mechaniškai laukiama „Briuselio“ direktyvų. Nei nuolatinis gyventojų skaičiaus mažėjimas, nei vis labiau ryškėjantys regionų raidos skirtumai netapo naujosios Vyriausybės prioritetais. Labai aiškiai buvo pasirinkta „nauja kairioji“ ideologija ir Europos kultūros tradicijų niekinimas. Iškart buvo pasikėsinta į tokias bazines sąvokas, kaip valstybinė kalba, tauta, šeima, dorovė, krikščioniškos tradicijos. Išryškėjo šimtaprocentinis pritarimas neberibojamai emigracijai, skleidžiant mitą, kad Lietuvoje trūksta „darbo jėgos“, o šią problemą esą galima spręsti, tik skatinant emigraciją tiek iš Afrikos, tiek iš buvusių „tarybinių respublikų“: Tadžikistano, Uzbekistano, Kazachstano ir Kirgizijos. Lygiagrečiai atvertas kelias masiniam rusakalbių gyventojų persikėlimui iš Rusijos ir Baltarusijos, dangstant jį šių valstybių gyventojų siekiu apsigyventi Europos Sąjungoje, taip išvengiant autoritarinių režimų taikomų represijų. Žinoma, prisidėjo ir pabėgėlių iš Rusijos užpultos Ukrainos apgyvendinimas.

Nevaldomos imigracijos rezultatas – valstybės sostinė Vilnius tapo tokiu rusakalbiu miestu, koku nebuvo net A. Sniečkaus ir P. Griškevičiaus valdymo metais. Seniai nebuvo ir tokių lietuvių tautos išeidinėjimų, ir tokio jūlaus tautos bazinių siekių niekinimo bei atviro kėsinišimo į valstybės teritorinį vientisumą. Seniai mūsų valstybinės kalbos niekas nevadino nei „paukščių“, nei „šunų“ kalba. O kada viešojoje erdvėje girdėjo šios seniausios indoeuropiečių kalbos reikšmę pasaulio lingvistikai?

Kokias užsieniečių integracijos priemones parengė ši Vyriausybė, toleravusi masinį kitataučių įdarbinimą? Kiek atvykėlių iš tikrųjų suvokia mūsų valstybės ekonomines, socialines, kultūrinės ir saugumo problemas ir yra pasirengę prisidėti prie jų sprendimo, kai teikia prašymus gauti leidimą gyventi Lietuvoje? Kodėl mes jau praradome galimybę gauti informaciją valstybine kalba iš darbuotojų, teikiančių mums socialines, pavyzdžiui, pavėžėjimo paslaugas arba aptarnaujančių mus prekybos centre? Priešingai, mums vis primenama, kad „visi lietuviai moka rusiškai“, o nurodymą mokytis valstybinės kalbos didelė atvykusiųjų dalis vertina kaip diskriminacinį. Praėjus 34 atkurtos valstybės gyvavimo metams net nepradėta spręsti rusakalbių mokyklų reorganizavimo ir kitataučių jaunosios kartos integravimo problema.

Valstybinės kalbos puoselėjimo programa dar aktualesnė tapo dabar, kai buvo nutrauktas taikus Europos vystymasis, Rusijai užpuolus Ukrainą ir atvirai skelbiant apie siekį sunaikinti ukrainiečių tautą bei susigrąžinti kažkada carinės Rusijos arba vėlesnio imperinio jos darinio (vadinamosios TSRS) okupuotas teritorijas. Karas vyksta jau trečius metus, vykdomi šiurpūs nusikaltimai prieš kaimyninės valstybės civilius gyventojus: apšaudomi gyvenamieji namai, buitinių ir maisto prekių parduotuvės, mokyklos, kultūros įstaigos. Iš Rusijos okupuotų teritorijų masiškai išvežami vaikai ir skelbiama, kad juos įvaikins Rusijos gyventojų šeimos. Tęsiantis plataus masto karo veiksams, žuvusių civilių asmenų skaičius seniai perkopė šimtą tūkstančių. Neseniai paskelbta, kad žuvusių kariškių – Ukrainos gynėjų skaičius viršijo 130 tūkst., tačiau tikslaus aukų skaičiaus, karui tęsiantis, niekas nežino. Mariupolio dramos teatre, prisidėjus apšaudymui, bandė pasislėpti per tūkstantį žiūrovų, bet jie buvo nužudyti, bombarduojant teatrą. Koks tikslas žudyti žmones, atėjusius į teatrą? Bet paklauskime, kieno pusėje atsistotų nenorintys integruotis rusakalbiai asmenys, jei karo veiksmai pasiektų Lietuvą? Valstybės saugumu besirūpinančių pareigūnų teigimu, patikrinti Lietuvoje dabar apsistojusių atvykėlių galimus ryšius su Rusijos FSB ir Baltarusijos KGB vien dėl jų gausos neįmanoma.

Tačiau 2020 m. išrinktas Lietuvos Seimas ir Vyriausybė netrukus po išrinkimo ėmėsi veiksmų, kurių neįmanoma vertinti kitaip, kaip pasikėsinimą į valstybinės lietuvių kalbos abėcėlę, papildomai į ją įbrukant tris raides. Mūsų raidynui jos yra visiškai svetimos savo garsine sandara: lietuviška raidė išreiškia vieną garsą, skirtingai negu dabar įbruktos: x, w ir q. Jos seniai Lietuvoje naudojamos fizikoje, chemijoje ir matematikoje, tačiau niekada nebuvo taikomos, užrašant Lietuvos piliečių asmenvardžius arba vietovardžius. (Tęsinys – kitame numeryje)

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Neringos poilsio namų „Medikas“ nevalia parduoti. Seimo narys neringiškis Andrius Bagdonas kreipėsi į Vyriausybę prašydamas, kad poilsio namai „Medikas“ būtų ne parduodami, o perduodami Neringos savivaldybės nuosavybėn. Su tuo, kad šis objektas reikalingas bendruomenės poreikiams ir visuomenės reikmėms, sutinka Neringos savivaldybė ir neringiškiečiai. Šiuo metu ten įsikūrę nuo karo pabėgę ukrainiečiai. Praėjusį mėnesį Turto bankas nurodė, kad pastato panaudos sutartis daugiau nebus pratęsta ir poilsio kompleksas bus parduodamas, nepaisant jame įsikūrusių karo pabėgėlių lūkesčių.

„Šiuose poilsio namuose iki šiol gyvena pabėgėliai iš Ukrainos. Savanoriai ir savivaldybė jiems dovanuoja baldų, buities prietaisų, patalynės. Dauguma prisiglaudusiųjų yra moterys su mažamečiais vaikais, iš kurių 15 mokosi Neringos gimnazijoje, 8 lanko darželius. Per dvejus karo metus moterys su vaikais integrovosi bendruomenėje, jos susirado darbus. Negi dabar valstybė atims iš jų namus? Turime užtikrinti, kad pabėgėliai ten galėtų gyventi, kol baigsis karas“, – sako A. Bagdonas. Be to, kompleksas yra reikalingas kaip bendrabutis mokiniam ir pedagogams. Neringoje nėra nuomojamo būsto rinkos, todėl šis kompleksas sprendžia pedagogų trūkumo problemą. O vasarą jis būtinas kaip bendrabutis stovykloms, kurių metu vaikai ir jaunimas pažįsta Kuršių neriją“, – sako Seimo narys.

Aptarti Rusijos nusikaltimai, vykdomi Ukrainoje. Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto delegacija 2024 m. vasario 27 – kovo 1 d. Eurojusto viceprezidentės Margaritos Šniutytytės-Daugėlienės kvietimu lankėsi Hagoje (Nyderlandų Karalystė). Šio vizito tikslas – susitikti su Eurojusto (Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūra), Europolo (Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra), Tarptautinio Baudžiamojo Teismo pareigūnais ir, jau daugiau nei dvejus metus tebesitęsiant Rusijos agresijai prieš Ukrainą, aptarti visapusiškos atsakomybės už agresijos prieš šią valstybę ir ten vykdomus kitus karo nusikaltimus klausimus.

Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkė Irena Hasė (*Irena Haase*), dėkodama Eurojusto viceprezidentei už kvietimą, pažymėjo: „Agresijos nusikaltimas prieš Ukrainą yra išpuolis prieš visą tarptautinę tvarką, prieš pagrindines tarptautines vertybes, kurias tarptautinė bendruomenė išpareigojo ginti visomis įmanomomis priemonėmis. Lietuva palaiko visas iniciatyvas, kuriomis siekiama užtikrinti visapusišką Rusijos ir Baltarusijos atsakomybę už Ukrainoje vykdomus tarptautinius nusikaltimus.“

Rusijos invazija į Ukrainą nuo pat pradžių apėmė svarbius teisminius aspektus. Susitikimo su Eurojusto pareigūnais metu buvo aptarta Eurojusto parama Ukrainos byloje: pirmiausia, nuo karo pradžios praėjus vos kelioms savaitėms, Eurojusto sudarytos jungtinės įtariamų karo nusikaltimų Ukrainoje tyrimo grupės, prie kurios vėliau prisijungė daugiau valstybių, taip pat Europolas ir, pirmą kartą istorijoje, Tarptautinio Baudžiamojo Teismo prokuratūra. Taip pat buvo diskutuojama dėl išplėstų Eurojusto įgaliojimų, kuriais agentūrai buvo patikėta kaupti, išsaugoti ir analizuoti įrodymus, susijusius su sunkiausiais tarptautiniais nusikaltimais. Šiai užduočiai vykdyti Eurojustas sukūrė Sunkiausių tarptautinių nusikaltimų įrodymų duomenų bazę (angl. santrumpa – *CICED*). Nuo 2023 m. vasario pradžios valstybės ir *CICED* jau teikia karo nusikaltimų Ukrainoje įrodymus.

Susitikimo Europole metu susitikimo dalyviai diskutavo apie tai, kad Europolas šiame kontekste yra pagrindinis subjektas, kai kalbame apie pasitikėjimu grįstą bendradarbiavimą, žvalgyba pagrįstą planavimą ir bendrus operatyvinius veiksmus. Įrodymų rinkimas ir išsaugojimas yra labai svarbus tolesniems nacionaliniams ir tarptautiniams teisminiems procesams, kad būtų patraukti atsakomybėn visi asmenys, atsakingi už minėtus nusikaltimus.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Priešpaskutinė Seimo sesija. Kovo 10 d. Seimo nariai rinkosi į VIII (pavasario) sesiją. Tai priešpaskutinė sesija šios kadencijos parlamentarams. Pavasario sesijos pirmajame posėdyje, kaip įprasta, pateiktas sesijos darbų programos projektas, kurį pristatė Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen ir Ministrė Pirmininkė Ingrida Šimonytė, savo svarbiausius teikiamus

projektus apžvelgė Seimo frakcijos.

Į pirmojo posėdžio darbotvarkę įtrauktos Respublikos Prezidento vetuotos Medžioklės įstatymo pataisos dėl naktinių taikiklių naudojimo medžioklėje įteisinimo, Kredito unijų įstatymo, Rinkimų kodekso pakeitimai, nutarimo projektas dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo su energetikos politikos įgyvendinimu ir valdymu susiju-

siam parlamentiniam tyrimui atlikti.

Sesijos metu, nuo kovo 10 d. iki birželio 30 d., planuojama surengti 54 posėdžius. Iš jų 4 bus skirti opozicinių frakcijų darbotvarkėms. Kaip numatyta Seimo statute, Seimo posėdžiai paprastai vyks antradieniais ir ketvirtadieniais.

Netekome režisieriaus Rimo Tumino. Eidamas 73-iusius, mirė teatro režisierius Rimas Tuminas. Seimo Kultūros komiteto

pirmininkas prof. Vytautas Juozapaitis komiteto vardu reiškia nuoširdžią užuojautą artimiesiems ir Lietuvos teatro bendruomenei dėl Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiaus kavaleriaus, teatro pedagogo, pasaulyje pripažinto režisieriaus Rimo Tumino mirties. ■

Šiame sporto komplekse negalėtų vykti aukšto lygio lengvosios atletikos varžybos

Seimo narys, olimpinis čempionas Virgilijus Alekna atkreipė dėmesį, kad Vilniaus miesto savivaldybės tarybos „palaimintas“ sporto kompleksas neatitiks tarptautinių lengvosios atletikos standartų. Jis tikisi, kad koncesijos projektą iš esmės peržiūrės Viešųjų pirkimų tarnyba ir Vilnius dar galės pasirinkti racionalesnį sprendimą – tarptautinius sporto standartus atitinkantį nacionalinį stadioną su futbolo aikšte ir bėgimo takeliais.

„Tenka tik apgailestauti, kad, patyrusi finansinių trūkumų ir reputacijos krizę, Vilniaus miesto savivaldybė liko prie hibridinio projekto. Daugiafunkcio komplekso projekte atsirado dar viena arena, kai lengvosios atletikos stadionas ir kiti statiniai bus nepakankamų matmenų, todėl neatitiks tarptautinių reikalavimų rengti aukštesnio lygio lengvosios atletikos varžybas, pavyzdžiui, Europos čempionatus. Tai būtų nesunkiai ištaisoma klaida, jeigu Vilnius pasirinktų ne kiekybę, o

Virgilijus Alekna

kokybę“, – teigia V. Alekna. Kam reikalinga nauja universali krepšinio arena Šeškinėje, kai maždaug už kilometro stovi „Siemens“ infrastruktūra, kuri užimta tik pusę laiko.

V. Alekna abejoja, ar numatoma infrastruktūra tenkins Lietuvos futbolo federaciją,

kuri tarptautinių šalies rinktinė varžybas jau rengia Kaune. „Vilnius galėtų nukonkuruoti Kauną, jeigu statytų tikrą nacionalinį stadioną. Praktiškai gali paaiškėti, kad daugiau kaip pusantro šimto milijonų eurų investicija į dešimt objektų netenkins aukščiausio lygio futbolininkų ir lengvaatlečių, kuriems reikia vieno objekto, bet optimalaus“, – pastebi V. Alekna.

Standartus optimaliai atitinkančio stadiono su futbolo aikšte ir bėgimo takeliais statybų kaina Europos rinkoje sudaro ne daugiau kaip 2,5–3 tūkst. eurų už vieną sėdimą vietą. „Vadinasi, **20 tūkst. žiūrovų talpinančio stadiono, be papildomų statinių, maksimali kaina gali siekti ne daugiau kaip 60 mln. eurų. Planuojamo daugiafunkcio komplekso projekto vertė sudaro 157,2 mln. eurų.** Jį sudarys stadionas su sporto muziejumi, tarptautinės kategorijos lengvosios atletikos stadionas su futbolo

aikste, lengvosios atletikos apšilimo zona su mėtymo sektoriais, futbolo treniruočių aikštė su lengvosios atletikos apšilimo zona, dvi futbolo treniruočių aikštės, sporto centras, kuriame veiks krepšinio, rankinio, gimnastikos, bokso salės, taip pat kultūros centras su biblioteka, renginių ir konferencijų salėmis ir 300 vietų vaikų darželis.

Maždaug 10 objektų statyba yra per brangi šiuo metu, kai valstybė ieško išteklių gynybos finansavimui, slėptuvėms įrengti. „Šeškinėje visiškai užtektų trijų objektų: nacionalinio futbolo stadiono su bėgimo takeliais, apšilimo stadiono lengvaatlečiams ir aikštyno – tai, ko labiausiai reikia vilniečiams“, – teigia V. Alekna. Tačiau Vilniaus miesto savivaldybės taryba pritarė indeksuoti šio komplekso projekto statybų kainas ir įsigyti papildomus darbus. *Autorius yra Seimo Jaunimo ir sporto reikalų komisijos pirmininkas.* ■

TARPTAUTINIS PRIPAŽINIMAS

MRU įsteigta UNESCO Dirbtinio intelekto grupė

Lukas Andrikis

Mykolo Romerio universiteto (MRU) Teisės mokyklos Teisinių technologijų centras laimėjo tarptautinę iniciatyvą steigti UNESCO Dirbtinio intelekto grupę ir pasirašė sutartį su šia Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija. Ši grupė taps mokslinių tyrimų ir inovacijų centru, kuris tirs dirbtinio intelekto ir kitų naujų technologijų keliamus išbandymus

bei galimybes. Grupės veikla bus vykdoma, plėtojant tvarų dirbtinį intelektą, daug dėmesio skiriant etiniams, socialiniams, teisiniams ir kultūriniais jo aspektams tyrinėti.

Profesorius Paulius Pakutinskas, paskirtas vadovauti šiai grupei, pabrėžia, kad grupės veikla neabejotinai taps tiltu tarp akademinės bendruomenės ir visuomenės, skatindama gilesnį supratimą apie dirbtinį intelektą: „Mūsų tikslas – ne tik vykdyti mokslinius tyrimus, bet ir užtikrinti, kad šie tyrimai būtų prieinami ir suprantami visiems, besidomintiems šia sritimi. Esame įsipareigoję skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir dalijimąsi žiniomis, kad kartu galėtume spręsti šiuolaikines globalias problemas.“ Jis primena, kad MRU siekia tapti lyderiu dirbtinio intelekto ir kitų naujų technologijų srityse tarptautiniu mastu.

MRU UNESCO Dirbtinio intelekto grupė aktyviai dalyvaus mokymo, mobilumo mainų,

MRU prof. Paulius Pakutinskas

sąmoningumo didinimo ir gebėjimų stiprinimo veikloje, susijusioje su etišku ir atsakingu naujų technologijų naudojimu. Tai padės įtraukti akademinę bendruomenę į dirbtinio intelekto etikos praktinį įgyvendinimą, daug dėmesio skiriant teisingumui ir teisės viršenybei, žmogaus teisėms ir laisvėms. Grupė skatins dirbtinio intelekto kūrimą, plėtojant saugią aplinką šios srities naujosios technologijoms išbandyti bei pritaikyti.

Profesorius P. Pakutinskas yra įsigilinęs į naujų technologijų taikymo etinius ir reguliavimo aspektus. Jo interesų laukas peržengia Europos Sąjungos ribas, aprėpdamas kur kas globalesnį horizontą. Bendradarbiaudamas su daugiau nei 15 pasaulio universitetų, MRU profesorius skatina plėtoti tvarų dirbtinį intelektą. Būdamas Dirbtinio intelekto asociacijos valdybos nariu, MRU profesorius aktyviai dalyvauja, nagrinėjant dirbtinio intelekto panaudojimo klausimus, ypač akcentuodamas mediciną ir karybą.

UNITWIN UNESCO programa buvo įsteigta 1992 m., siekiant skatinti tarptautinį universitetų bendradarbiavimą. Programa aprėpia edukacijos, socialinių ir komunikacijos mokslų sritis. Šioje programoje jau dabar dirba 950 vadovų, veikia 45 UNITWIN programos ryšių tinklai, apimančios 120 pasaulio šalių. Tarptautinė UNESCO UNITWIN vadovų programa koordinuoja mokslinių partnerystių steigimą ir veiklą. ■

RENGIAMASI STEIGTI SŪDUVOS AKADEMIJĄ

Lina Gorbačiovienė

Kovo 4 d. Mykolo Romerio universiteto (MRU) rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė Marijampolėje aptarė MRU Sūduvos akademijos kūrimo eigą ir universiteto bendradarbiavimą su miesto savivaldos, verslo, teisėsaugos įstaigų vadovais. MRU rektorė prof. dr. I. Žalėnienė su Marijampolės meru Povilu Isoda tarėsi, kaip naujas MRU padalinys galėtų prisidėti prie

■ Nukelta į 5 p.

Marijampolės savivaldybės meras Povilas Isoda, MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė ir Marijampolės savivaldybės vicemerė Agnė Pavelčikienė.

VU mokslininkai pasiūlė bakterijų apsaugos nuo virusų sistemos Thoeris aktyvavimo mechanizmą

Viename labiausiai cituojamų ir įtakingiausių pasaulyje mokslo žurnalų „Nature“ publikuotas Vilniaus universiteto (VU) Gyvybės mokslų centro (GMC) vyresniosios mokslo darbuotojos dr. Giedrės Tamulaitienės ir kolegų bei Izraelio mokslininkų iš Weizmanno mokslo instituto straipsnis „Thoeris antivirusinės sistemos aktyvavimas susidarant SIR2 efektoriaus filamentui“ (angl. *Activation of Thoeris antiviral system via SIR2 effector filament assembly*). Mokslininkai nustatė iki tol nežinomą bakterijų apsaugos sistemos Thoeris (pavadinotos egiptiečių deivės, saugančios gimdymus ir vaisingumą, vardu) aktyvaus efektoriaus struktūrą ir pasiūlė aktyvavimo mechanizmą.

Be jau gerai žinomų genų ir genomų „žirklių“ – restrikcijos-modifikacijos, CRISPR-Cas sistemų, šiuo metu yra atrasta daugiau nei 100 apsaugos sistemų, kuriomis bakterijos ginasi nuo virusų. Dr. G. Tamulaitienė su kolegomis tyrinėja bakterijų apsaugos sistemą Thoeris, kurią sudaro TIR baltymas jutiklis ir SIR2 baltymas efektorius. Jutiklis, „pajautęs“ viruso infekciją, pasiunčia „žinutę“ – susintetina unikalią mažą molekulę gcADPR. Šią molekulę atpažįsta kitas sistemos baltymas SIR2 efektorius, kuris pradeda degraduoti bakterijos gyvybingumui būtina molekulę kofaktorių NAD. Taip viruso

VU GMC mokslininkų grupė. Iš kairės: dokt. Džiugas Sabonis, dr. Giedrė Tamulaitienė, dr. Mindaugas Zaremba, dr. Giedrius Sasnauskas, prof. Virginijus Šikšnys. *Mokslininkų archyvo nuotr.*

infekuota bakterija „pasiaukoja“ – žūsta, nespėjus virusui pasidauginti, ir suteikia galimybę išgyventi kaimyninėms bakterijoms bei išsaugoti jų populiaciją. Iki šiol nebuvo

žinoma, kaip Thoeris efektorius perskaito jam pasiūtą „žinutę“ ir atlieka savo funkciją – išnaudoja ląstelei gyvybiškai svarbų NAD kofaktorių, tik esant viruso infekcijai.

Taikydami kriogeninę elektroninę mikroskopiją, VU GMC mokslininkai nustatė aktyvaus efektoriaus struktūrą ir parodė, kad, surišęs viruso infekcijos jutiklio pagamintą molekulę, SIR2 efektorius suformuoja ilgą spiralės formos polimerinį „siūlą“ – filamentą, kurio struktūra stabilizuoja efektoriaus aktyvųjų centrą ir lemia efektyvų NAD molekulės degradavimą.

„Filamentus suformuoja ir kai kurios kitos bakterijų antivirusinės sistemos, tačiau jų biologinė prasmė iki šiol buvo nežinoma. Mes parodėme, kad filamento suformavimas padeda užtikrinti jungiklio principu paremtą mechanizmą: tik pasiekus tam tikrą signalo apie virusą lygį, yra „įjungiamas“ pilnas efektoriaus aktyvumas, nulemiantis infekuotos bakterijos susinaikinimą“, – aktyvavimo mechanizmą paaiškina VU GMC mokslininkė dr. G. Tamulaitienė.

„Nature“ žurnale publikuotus tyrimus atliko VU GMC mokslininkų kolektyvas: dr. G. Tamulaitienė, doktorantas Džiugas Sabonis, dr. Giedrius Sasnauskas, Audronė Rukšėnaitė, dr. Arūnas Šilanskas, dr. Mindaugas Zaremba, prof. Virginijus Šikšnys, bendradarbiaudami su Izraelio Weizmanno mokslo instituto mokslininkais Carmel Avraham, dr. Gal Ofir ir prof. Rotem Sorek. *Parengta pagal VU pranešimą*

2023 METŲ MOKSLO PREMIJOS LAUREATAI

PROF. HABIL. DR. PRANAS ŠERPYTIS

Sveika gyvenšana ir valstybinė sveikatos apsauga

Dar studijų Kaune metais Pranas Šerpytis turėjo galimybę bendrauti su profesoriais Algimantu Mickiu ir Jurgiu Brėdikiu. Kaip pripažįsta pats mokslininkas, ši patirtis pravertė visam gyvenimui. Baigęs studijas, P. Šerpytis pradėjo dirbti Vilniaus Santariškių klinikose anesteziologu ir netrukus, paragintas prof. Aleksandro Laucevičiaus, pasuko į kardiologiją. Tokiam apsisprendimui įtakos padarė ir pažintis su širdies chirurgijos pradininkais Algimantu Marcinkevičiumi ir Vytautu Sirvydžiu. Tačiau P. Šerpytis primena, kad dar būdamas vidurinės mokyklos mokiniu ir rinkdamasis profesiją, labai daug skaitė: „Perskaičiau, kaip 1967 metais Kristianas Bernardas persodino širdį. Tai labai plačiai nuskambėjo. Pagalvojau, kad su tokia specialybe žmogui gali padėti. Prisimenu Santariškes, kai ten statėsi medicinos miestelis. Galvojau, kad ten galėčiau dirbti. Ir kartais mintys materializuoja.“

Kalbėdamas apie kardiologo darbą, P. Šerpytis teigia, kad ši sritis, kaip ir visa medicina, pastaruoju metu keičiasi labai

Prof. Prano Šerpyčio šeima

greitai. Prie šių pokyčių labai prisidėjo naujosios informacinės technologijos, nes, iškilus neaiškumams, galima pasikonsultuoti su kolegomis iš viso pasaulio. Viename interviu P. Šerpytis pažymėjo: „Jei mus kas nors užmigdytų dešimtmečiui, atsibudę nebežinotume, kaip dirbti. <...> Dabar ateina naujas etapas, nauja karta, kuri privers keistis ir mane. Todėl džiaugiuosi, kad turiu galimybių dirbti su būsimaisiais medikais ir jausti naujovių atėjimą.“

Tačiau naujosios technologijos kartu yra ir nuolatiniai dirgikliai, todėl sveikos gyvenšanas įgūdžius reikia diegti nuo vaikystės. Profesorius sakė: „Labai džiaugiuosi, kad Vilniuje turime programą „Tuk tuk, širdele“. Jaunieji gydytojai važiuoja ir aiškina vaikams mokyklose rizikos veiksnius. <...> Jei žmogus nesivalo dantų, jam iš burnos sklinda

blogas kvapas. Tada sakome, kad jis yra labai nekultūringas, apsilaidęs. Bet jei žmogus gy-

vena nejudriai, visuomenė jį pakenčia.“ Todėl P. Šerpytis pataria ne tik patiems judėti, bet ir paskatinti artimus žmones: „Galime ir gimtadienius arba šeimos šventes pažymėti, surengdami išvykas.“ Pažįstantieji profesorių žino, kad jis praktikuoja vaikščiojimą su šiaurietiškomis lazdomis, greitai ėjimą, važinėja dviračiu, bėgioja, todėl nesistebi jo energija ir žvalia nuotaika.

Nesveikas gyvenimo būdas, karštligiškas skubėjimas ir neigiamos emocijos labiausiai trumpina gyvenimą. Dar 2019 m. rodytoje televizijos laidoje „Stilius“ prof. P. Šerpytis pabrėžė, kad didžioji daugelio jaunų žmonių bėda yra ta, kad jie visko nori „čia ir dabar“. Gyvenimo planus, kuriuos anksčiau žmonės įgyvendindavo per penkerius metus, šiais laikais norima įgyvendinti per vienerius: „Dauguma žmonių gali prailginti savo gyvenimą, tačiau... stengiasi jį sutrumpinti. Ir prie to prisideda netgi pavydas.“

■ Nukelta | 6 p.

RENGIAMASI STEIGTI SŪDUVOS AKADEMIJĄ

■ Atkelta iš 4 p.

Marijampolei reikalingų aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo ir aktualių mokslinių tyrimų, mokymų bei kitų universiteto paslaugų teikimo, vykdant Vyriausybės nutarimą prijungti Marijampolės kolegiją prie MRU. „Siekime, kad Sūduvos akademija taptų ne tik Marijampolei, bet ir visam regionui svarbiu aukštojo mokslo centru, kurio veikla reikšmingai prisidėtų prie viso

regiono ekonominės, socialinės, kultūrinės raidos“, – teigė MRU rektorė.

Kovo 5 d. Marijampolės kolegijoje vyko strateginė sesija, kurioje universiteto ir kolegijos vadovai, dėstytojai ir administracijos atstovai svarstė strateginius akademijos kūrimo klausimus, tarėsi dėl artimiausių žingsnių, susijusių su šios kolegijos pertvarkymu į MRU Sūduvos akademiją. *Autorė yra MRU Komunikacijos skyriaus vadybininkė.*

2023 METŲ MOKSLO PREMIJOS LAUREATAI

PROF. HABIL. DR. PRANAS ŠERPYTIS

■ Atkelta iš 5 p.

Kalbėdamas apie sveikatos apsaugos sistemą, P. Šerpytis akcentuoja, kad Lietuvoje labai trūksta kardiologų. Dauguma šios srities specialistų susitelkę didžiuosiuose miestuose: „Žmonės serga ne tik Vilniuje, bet ir rajonuose. Jie irgi turėtų gauti pakankamą medicinos priežiūrą.“ Gerai žinoma problema – medikų emigracija. Jokia paslaptis ir ją skatinančios priežastys, bet ar valdžios struktūros suvokia, kokius finansinius nuostolius Lietuva patiria dėl šios emigracijos, ir ar bent svarsto sprendimus, kaip ją sumažinti? Kiek Lietuvoje parengtų medikų dirba Norvegijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ir net JAV? Nesunku suskaičiuoti, kiek valstybei kainuoja kardiologo parengimas ir kiek mes dabar nemokamai jų išdalijame turtingesnėms valstybėms, taip „sutaupydami“ jų lėšas specialistų rengimui.

Kovo 5 d. atsiimdamas mokslo premiją Lietuvos mokslų akademijoje, profesorius pažymėjo, kad Lietuvos kardiologų darbai keitė Europos medicinos įstaigose vykdomas gydymo gaires. Organizuota vienuolika tarptautinių konferencijų, kuriose buvo aptarti Lietuvos kardiologų tyrimai, o šiose konferencijose dalyvavo „svarbiausi pasaulyje žmonės, kurie dirba šioje srityje“. Prasižėjęs kovidu epidemijai, pacientams buvo pritaikytos šios komandos narių sukurtos priemonės, „be kurių jie būtų neišgyvenę“. Premijuotos mokslininkų komandos nariai pastoviai dalyvauja kaip kvietiniai pranešėjai pasaulyje organizuojamuose kardiologų renginiuose ir kaip visateisiai nariai tarptautiniuose mokslo projektuose.

Baigdamas pasisakymą, prof. P. Šerpytis įspėjo: „Neramina tai, kad šiuo metu sumažėjo investicijos į kardiologiją ir širdies chirurgiją. Jeigu nebus investicijų, mes tikrai negalėsime konkuruoti su šiuolaikinėmis klinikomis, kurios yra Europoje. Jeigu mes siekiame būti lygiaverčiai, mes turime gauti šias investicijas, kad galėtume tęsti moksl-

nus tyrimus, kuriais užtikrinama praktikos ir mokslo vienybė. <...> Šiek tiek nusivylimas yra, kad negauname pakankamo finansavimo.“ Dėkodamas kolegoms, profesorius pabrėžė, kad jų darbai – išgelbėtos gyvybės, „kurios mums yra labai svarbios.“

Gyvenimo pamokos

Kardiologas P. Šerpytis teigia, kad gyvenime jam sekasi. Jis gali pasigirti ne tik puikia karjera, bet ir sėkmingai susiklosčiusiu asmeniniu gyvenimu. Pasak profesoriaus, vien tai, kad jis gimė darnioje ir darbščioje šeimoje, yra didelė laimė, o turėdamas puikius mokytojus – savo tėvus – sugebėjo sukurti puikią ir savo šeimą. Tą įrodo jau beveik keturiasdešimt metų trunkanti santuoka su Aurelija, stipria bendraminte, kadaiše pasirinkusia farmacininko specialybe.

„Džiaugsmas gimti geroje šeimoje. Galima skaityti įvairius vadovėlius, kopijuoti visokius pavyzdžius, ieškoti internete, kaip gyventi, auklėti vaikus, bet šeima yra pats pagrindinis vadovėlis, iš kurio tu mokaisi. Ir mano šeima, kurioje aš gimiau, buvo tas vadovėlis, todėl tokios patirties nereikėjo ieškoti knygose. Tai yra normalus požiūris į savo artimą, į savo aplinkinius žmones ir į darbą“, – teigia profesorius P. Šerpytis.

Senais laikais daugelis tėvų svajojo, kad jų atžalos pasirinktų gydytojo, mokytojo arba teisininko profesiją, tačiau kardiologas prisimena, kad jo tėvai neturėjo tokių svajonių ir nuo pat mažens jam skiepijo meilę gamtai. Norėjo, kad jis rinktųsi profesiją, susijusią su žemės darbais, ir pratindavo padėti tėvams ūkyje, vesdavo pasivaikščioti po miškus. O kadangi būsimam gydytojui sekėsi piešti, buvo pagalvojęs ir apie architekturo amatą. Noras tapti mediku ir gelbėti žmonių gyvybes radosi gana netikėtai. Bet pasirinkęs medicinos studijas, nė karto dėl to nesuabejojo. Todėl nelengvi ir ilgai trukę mokslai jam neatrodė pernelyg didelė našta, kaip ir šeimos sukūrimas dar studentaujant.

Jokia paslaptis, kad studentui nėra lengva išgyventi be tėvų paramos ar be papildomų veiklų laisvu nuo studijų metu. O kai esi ne tik studentas, bet ir šeimos galva, užgriūna dar sunkesnė finansinė našta. Kad išlaikytų šeimą, P. Šerpytis nevengdavo jokių darbų. Jam teko dirbti ir bibliotekoje, ir dengti stogus, kad tik šeimai nieko netrūktų. „Šeimą reikia išlaikyti, o iš tos algos labai sunku tai padaryti. Tai su draugais ir giminaičiais (dabar vienas – geras verslininkas, muzikantas, kitas – diplomatas, trečias – politologas) dengdavome stogus. Per vieną savaitgalį neblogai uždirbdavome. Žmonos nešdavo mums valgyti ir mes labai gražiai bendravdavome ir dirbdavome.“

Turėjęs laisvę rinktis šeimoje, kurioje užaugo, P. Šerpytis tokią laisvę atnešė ir į savo sukurtą šeimą. Jis save vadina liberaliu tėčiu, niekada nesikišusiu vaikams renkant savo kelius. Jis džiaugiasi, kad du sūnūs ir dukra pasirinko tai, kas jiems arčiausiai širdies. Simona – farmacininkė, kaip ir mama. Vyresnis sūnus Karolis tapo ekonomistu, o vidurinis Rokas nuėjo paskui tėtį ir įstojo į mediciną. Šiandien sūnus Rokas – jau žinomas kardiologas ir mokslininkas, 2023 m. apgynęs mokslų daktaro disertaciją. Jis sakė, kad nuo vaikystės matydamas, kaip tėtis padeda žmonėms, nė akimirka neabejojo, ką gyvenime rinksis. Jo irgi neatbaidė ilgai besitęsiančios medicinos studijos, negąsdino, kad iš gydytojo algos nebus lengva išlaikyti šeimą. Jis susitaikė su tikimybe, kad, pasirinkus kardiologo kelią, teks nuolatos girdėti palyginimus su garsiu tėčiu. Rokas kalba atvirai – garsi pavardė nėra privalumas, kaip visi yra linkę manyti. „Tai uždėda didelę atsakomybę. Tave visi žino ir niekada nebūni nepastebėtas. Tu visą laiką turi įrodinėti, kad esi ne vien tik vardas, ne vien tik pavardė. Turi kiekvieną dieną atsi- duoti šimtu procentų.“

Pasak abiejų gydytojų, kai šeimoje net du kardiologai, kalbų apie ligonius, jų ligų istorijas ar apie naujausius medicinos išradi-

mus sunku išvengti. O istorijų apie išgelbėtus pacientus per visą P. Šerpyčio karjeros istoriją susikauptė nemažai. Tačiau kad ir kokios išskirtinės jos būtų, iki šiol nepamiršamas jausmas apie pirmą kartą gelbėtą žmogaus gyvybę: „Dar buvau jaunas gydytojas. Dirbau Raudonojo Kryžiaus, tada Respublikinėje, ligoninėje ir atvežė jauną vaiką, kuris skendo. Aš Intensyviosios terapijos skyriuje dirbau pirmą mėnesį. Prisimenu, kaip prijungiau jį prie dirbtinės plaučių ventiliacijos aparato... Jis visiškai atsigavo, aš išėjau su juo pasikalbėjęs. Gedimino prospektu žingsniauau kaip nugalėtojas. Aš buvau toks laimingas“, – prisimena P. Šerpytis.

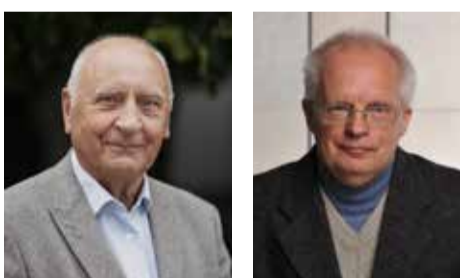
Garsus kardiologas juokauja, kad nėra pasaulyje sveikų žmonių, yra dar neištirti. Todėl kiekvienas turime gyventi taip, lyg ši diena būtų paskutinė. Tokios mintys jį aplanko atvykus į darbą, kai Intensyviosios kardiologijos skyriuje mato jaunus žmones, kurie dar nėra atšventę nė keturiasdešimto jubiliejaus. „Tu pagalvoji, kaip jie nesaugo gyvenimo. Mes taip bėgame, galvojame, kad galime nudirbti visus darbus, viską padarysime, o pailsėsime rytoj arba po metų, kai sukauptume kapitalą, kai būsime turtingi. O paskui nebegalime tų pinigų išleisti, jau būna per vėlai.“

Vertybės pagal dešimt Dievo įsakymų

Viename iš gausių interviu profesorius P. Šerpytis sakė: „Man nebuvo svarbu, kuo bus mūsų vaikai. Norėjau, kad pirmiausia jie užaugtų geri, sąžiningi, dori Lietuvos piliečiai, gerbtų tėvus ir kitus artimuosius.“ Tiesa, to nori visi tėvai, vis dėlto ne visiems tai pavyksta. P. Šerpytis sako, kad dviračio čia neišradinėjęs ir didelių filosofijų neišvedinėjęs. Jų šeimos vertybės – dešimties Dievo įsakymų laikymasis ir asmeninio pavyzdžio rodymas – buvo kaip orientyras vaikams, formavo jų požiūrį į gyvenimą. „Ką darai, daryk dorai, ir vaikai tai turi matyti.“ ■

NAUJI TYRIMAI

Dar kartą apie vandens–deimantų paradokso

Prof. dr. (hp) Stasys Girdzijauskas, prof. habil. dr. Remigijus Čiegis

Vandens–deimantų paradokso vieta ekonomikos teorijoje

Pastaruoju metu apie vandens–deimantų paradokso buvo nemažai kalbama. Pastebėta, kad jo įrodymas, remiantis austrų mokyklos suformuluotu ribinio naudingumo principu, yra abejotinas, o gal net klaidingas. Be to, neretai buvo dvejojama, ar šis klausimas tebėra aktualus. Juk jį kėlė dar Aristotelis (384–322 m. pr. Kr.), o gal ir anksčiau gyvenę mąstytojai. Bet ir vėlesniais amžiais šis paradokso

nebuvo užmirštas: juo domėjosi G. Galilėjus (1564–1642), A. Smithas (1723–1790) ir dar daug kitų autoritetų. Galiausiai paaiškėjo, kad šio paradokso sprendimo sėkmė glaudžiai susijusi su ekonomikos teorijos branda: neišsprendus šio paradokso, neįmanoma esminė ekonomikos teorijos pažanga, nes šis paradokso išplaukia iš rinkos pusiausvyros modelio, kuris neseniai buvo pakoreguotas.

Prisiminkime, kaip buvo suformuluotas šis paradokso. Pradžioje buvo keliamas klausimas, kodėl gyvybiškai svarbus vanduo yra toks pigus, kai praktikoje mažai kam naudingi deimantai yra tokie brangūs? Vėlesni tyrinėtojai, filosofai ir galiausiai ekonomistai šį klausimą formulavo plačiau: kodėl kai kurie būtini reikmenys yra pigūs, o išskirtiniai prabangos dalykai – labai brangūs.

Šis klausimas istorijoje iš pradžių įsitvirtino kaip filosofinis, o vėliau – kaip ekonominis paradokso. Galiausiai jis tapo savotišku raktu, tobulinant vertės teoriją. Paaiškėjo esminė kliūtis, trukdžiusi atskleisti paradokso esmę: prisotintų sistemų pokyčiai yra visiškai kitokie, nei prisotintų. Retenybių

(raritetų), o ir kitų prabangos dalykų rinkos dažniausiai būna visiškai prisotintos, todėl ir rinkų pusiausvyros modeliai veikia kitaip, negu buvo manoma iki šiol.

Paradoksai glūdi neištirtose teorijose

Sąvoka „paradokso“ (gr. *paradoxos* – netikėtas, keistas) atkeliavo iš senovės graikų filosofijos ir buvo vartojama, apibūdinant naują, neįprastą teiginį. Literatūroje dažnai aiškinama, kad paradokso – tai teiginys ar teiginių grupė, kuri iš pirmo žvilgsnio prieštarauja sveikam protui ir intencijai. Kitaip tariant, tai neįprastas, netikėtas teiginys, pavyzdžiui: „Kas anksčiau atsirado – višta ar kiaušinis?“, „Auksas ir pelenuose žiba.“ Dažniausiai tai yra loginis samprotavimas, tarsi įrodantis teiginio teisingumą ir kartu egzistuojantį jo klaidingumą.

Paradoksuose esančių prieštaravimų atskleidimas siejamas su žymiais atradimais įvairiose mokslo srityse. Netikėtumo veiksnio egzistavimas paradokse dažnai yra siejamas su nepakankamu atitinkamos sri-

ties pažinimu. Paradoksai laikytini teorijos brandumo indikatoriais. Jei reiškinys yra visapusiškai ištirtas, tai kokių nors netikėtumų jis neturi. Mokslo šaka, turinti daug neišspręstų paradoksų, reikalauja išsamesnio jos pažinimo.

Vertės teorijos ribotumas

Ankstesniuose straipsniuose buvo aptarti vandens–deimantų paradokso sprendimo kliuviniai. Juose pateiktas kritinis požiūris į austrų ekonomikos mokyklos vertės paradokso sprendimą ir ribinio naudingumo teoriją. Nors ribinio naudingumo teorijos kūrėjai tarėsi išsprędę senąjį vandens–deimantų paradokso, tačiau, kaip vėliau paaiškėjo, problema vis tiek liko iki galo neatskleista. Vertės teorija leido teisingai suformuluoti paklausos suvokimą, tačiau tinkančią tik masiniams ar bent serijiniams gaminiams. Tuo tarpu paradokso kalba apie retenybes (raritetus), kurių yra tik nedalijami vienetai. Ši problema dar būtų išsprędžiama, gėrybes keičiant jų pirkėjams, tačiau svarbiau yra tai,

■ Nukelta į 7 p.

Dar kartą apie vandens–deimantų paradokso

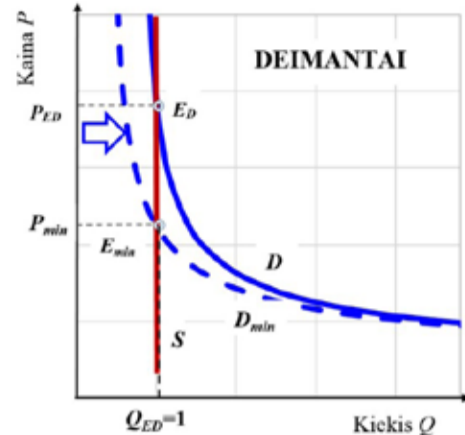
■ Atkelta iš 6 p.

kad kainai nustatyti nepakanka apibrėžti tik paklausą, reikia įvertinti ir pasiūlą: rinkos pusiausvyros mechanizmas grindžiamas pasiūlos ir paklausos pusiausvyra.

Čia galima prisiminti A. Maršalo (angl. A. Marshall) „žirkles“ arba „kryžius“. Pats metodo kūrėjas, žymusis anglų ekonomistas, Kembridžo mokyklos pradininkas A. Maršalas (1842–1924) yra pabrėžęs: „Norint, kad žirkles veiktų, turi būti naudojamos abi žirklių pusės.“ Tai yra, sprendžiant šį paradoksą, būtina vertinti tiek paklausą, tiek ir pasiūlą. Taigi, nustatant kainą, reikia aiškumo, kuo skiriasi vandens ir deimanto pasiūla. Neatsižvelgus į rinkos prisotinimą, neįmanoma suprasti paradokso. Prisotintos ir neprisotintos rinkos pasiūla skiriasi. Čia ir glūdi vandens–deimantų paradokso esmė. Siekiant jį išsamiai atskleisti, reikia naudotis neseniai Vilniaus universiteto mokslininkų patobulintu rinkos pusiausvyros modeliu, kuriame prisotintų rinkų pasiūla siejama su prisotinimo procentais ir augančios gražos fenomenų.

Vandens–deimantų paradokso teorinis pagrindimas

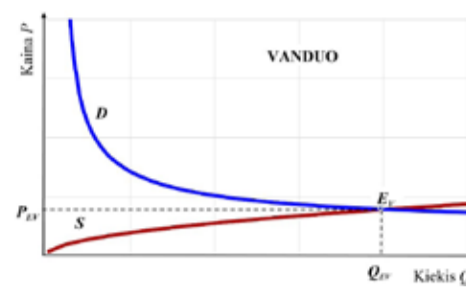
Nagrinėjant vandens–deimantų paradoksą, reikia atsakyti į klausimą, kodėl retai gaunami deimantai pučia kainų burbulą, o vanduo – ne. Pirmiausia įvertinkime tai, kad retenybės dažniausiai parduodamos aukcionuose, o vanduo, vaizdžiai tariant, bėga iš čiaupo (nors taip pat turi savo kainą). Remiantis naujuoju pusiausvyros modeliu, aiškėja, kad unikalaus deimanto pasiūlos kreivė yra vertikale, esanti ties horizontaliosios ašies vienetu reikšme ($Q_D = 1$). Tai reiškia, kad kainą gali būti bet kuris šios vertikalės taškas, esantis aukščiau nustatyto minimumo (jeigu toks minimumas egzistuos), per kurį praeis paklausos kreivė.

1 pav. Išskirtinio deimanto (rariteto) kainos formavimosi grafinis paaiškinimas: S – deimanto pasiūlos kreivė – vertikale, D – deimanto paklausos kreivė, Dmin – deimanto paklausos kreivės pradinė padėtis, Pmin – pradinė, minimali kaina, PEV – pusiausvyros kaina, $Q_{ED} = 1$ – deimantų kiekis lygus vienetui

Taigi pradiniu momentu deimantų paklausa Dmin kirsis su deimantų pasiūla S (vertikale) taške Emin. Šis taškas atitiktų pradinę minimalią deimantų kainą Pmin (žr. 1 pav.).

Jei dėl išorinių veiksnių poveikio paklausos kreivė gana stipriai pasislinks dešinėn, tai ir susikirtimo taškas ED stipriai pakils į viršų ir deimanto kaina PED bus didelė ($PEV \gg Pmin$). Aukšta retų prekių kaina neatsiranda staiga, kartais ji formuojasi metų metais. Kainą lemiantys išoriniai veiksniai gali būti reklamos intensyvumas, kilmės ir nuosavybės istorija (provenansas), muziejų pozicija, kolekcionavimo ažiotažas, manija ar aistra, mada, gyventojų pragyvenimo lygis ir daugelis kitų veiksnių. Retų prekių paklausos kreivė į dešinę stumia darni aukcionierių, muziejininkų, kolekcionavimo austruolių, retenybų medžiotojų ar šiaip pavienių tur-

2 pav. Vandens kainos formavimosi grafinis paaiškinimas: S – vandens pasiūlos kreivė, D – vandens paklausos kreivė, PEV – pusiausvyros kaina, Q_{EV} – vandens kiekis

tuolių kompanija, siekianti nustebinti ar net priblokšti save ar savo aplinką, o gal ir visuomenę naujais eksponatais.

Vandens atveju, ypač kol jis tvarkingai bėga iš čiaupo, pasiūlos kreivė S yra lėkšta (nėra prisotinimo) ir, padidėjus paklausai, t. y. paklausos kreivei D dėl išorinių veiksnių (klimatinių sąlygų, gyventojų skaičiaus pasikeitimo, ekologinių nelaimių ar kt.) pasislinkus į dešinę, kaina PEV didėja nežymiai. Kol vandens pasiūla yra normali, jo kaina negali lygintis su deimantų kaina. Bet jei vandens pasiūla smarkiai sumažėtų, jo rinka taptų uždara, prisotinta ar net deficitinė, pasiūlos kreivės forma būtų kylanti į viršų. Tokiu atveju ir kainos smarkiai išaugtų. Grafikas (2 pav.) rodo, kad vandens kaina būtų labai aukšta, pasiūlos kreivė turi būti labai staty, t. y. vandens turi būti labai mažai, o norinčių ir galinčių už jį mokėti didelę kainą – gana daug.

Skirčių sugretinimas

Grafinis vandens–deimantų paradokso nagrinėjimas atskleidžia išsamesnį šio paradokso supratimą. Kad vanduo būtų labai paklausus, jo turi būti mažai. Tačiau mažas vandens kiekis, komerciniu požiūriu, yra fiziškai netvarus, nes jis negali stabiliai pa-

3 pav. Deimantai

tenkinti ilgalaikės paklausos. Panašiai yra ir su kitais būtinaisiais reikmenimis. Tuo tarpu deimantai (kaip ir dauguma kitų prabangos prekių), pagal jų prigimtį, yra pritaikyti ilgalaikiam paklausos tenkinimui (gėrėjimuisi, saugojimui). Nors čia galima rasti tam tikrų išimčių, bet ir jos paradokso esmės nekeičia.

Žvelgdami giliau, matome, kad paradokso bando sugretinti du skirtingo tipo poreikius – greitai vartojimą ir pastovų, ilgalaikį vartojimą. Dėl to ir jų paklausa yra skirtingo pobūdžio: raritetų paklausos kreivė yra staty (arti vertikale), o būtinųjų reikmenų paklausos kreivė yra lėkšta (arti horizontalė). Skirtingos yra ir pasiūlos kreivės: prabangos dalykų yra mažai, todėl jų pasiūlos kreivė yra staty, o būtinieji dalykai turi didelę pasiūlą, todėl jų pasiūlos kreivė yra mažo nuolydžio. Toks pasiūlos ir paklausos kreivių pobūdis ir lemia tą kainų skirtumą. Kita vertus, istorinė patirtis rodo, kad ten, kur nelieka vandens ar kitų būtiniausių reikmenų, deimantai ar kita prabanga taip pat netenka prasmės. Dabar jau galima pasakyti, kad ilgai spręsta vandens–deimantų paradokso mįslė pagaliau įminta. Tik ar ilgam? ■

Psichologinė pagalba internetu depresiją išgyvenantiems vyresnio amžiaus asmenims

Dr. Jonas Eimontas

Psichologinės pagalbos teikimo nuotoliniu būdu galimybės jau seniai yra tyrinėjamos. Pagalba internetu – nuo psichologinio konsultavimo per vaizdo skambučių platformas iki specializuotų psichologinės pagalbos programėlių telefone – yra ta sritis, kuri pastaraisiais dešimtmečiais susilaukė itin didelio psichologų dėmesio. Pagalba asmenims, kuriems sunku nuvykti pas psichologą dėl negalios ar atokios gyvenamosios vietos, dar iki COVID-19 pandemijos pradžios skatino diegti tokios psichologinės

pagalbos programas. Ypač tai akivaizdu tokiose šalyse, kuriose psichikos sveikatos paslaugų prieinamumas toliau nuo pagrindinių miestų esančiose vietovėse yra ribotas. Atėjus pandemijai, nuotolinė psichologinė pagalba tapo pagrindiniu, o neretai ir vieninteliu būdu gauti būtinas paslaugas.

Deja, konsultavimas nuotoliniu būdu ne tik neišsprendžia žmogiškųjų išteklių ribotumo problemos, bet ją dar ir pagilina, kadangi asmenys, kurie anksčiau nebūtų kreipęsi pagalbos į psichologus dėl to, kad jiems, pavyzdžiui, ilgai trunka keliauti pas psichologą, dabar dėl psichologų darbo laiko turi konkuruoti su kitais klientais. Iš dalies dėl tos priežasties labai išaugo įvairių savipagalbos svetainių, forumų ir išmaniesiems telefonams skirtų programėlių – išteklių, kurie negali būti išieškjami – kūrėms.

Nors dalis jų remiasi tyrimais patikrintomis psichologinėmis intervencijomis, didžiosios jų dalies veiksmingumas ir saugumas tiesiogiai niekada nebuvo ištirtas. Atlikti tyrimai parodė, kad, nors tokia psichologinė savipagalba lengvai prieinama, ja dažniausiai tinkamai pasinaudoja tik labai maža dalis pradėjusių ja naudotis. Dar 2018 m. tyrėjų grupė pristatė psichologinės pagalbos klasifikavimo būdą, skirstantį šią pagalbą į keturias

gausias kategorijas:

- 1) tradicinė psichologinė pagalba;
- 2) psichologinė pagalba, papildomai pasitelkiant technologijas;
- 3) psichologinė savipagalba su psichikos sveikatos specialistų pagalba;
- 4) psichologinė savipagalba.

Apžvelgus atliktus tyrimus, išryškėjo, kad psichologinė savipagalba, nors ir labiausiai prieinama klientams, turi gana ribotas galimybes padėti platesnei grupei. Jos analizė parodė, kad į šią intervenciją įtraukus bent minimalų realaus žmogaus kontakto komponentą (raštu ar telefonu), smarkiai išauga dalyvių įsitraukimas ir pasinaudojimas nuotolinėmis programomis.

Nepaisant vis gausėjančių empirinių duomenų apie psichologinės savipagalbos su psichologo palydėjimu efektyvumą įvairiems psichologiniams sunkumams ir žmonių grupėms, vyresnio amžiaus asmenys sulaukė nepelnytai mažai dėmesio. Galbūt dėl vyraujančių nuostatų apie vyresnio amžiaus asmenų nepakankamą kompiuterinį raštingumą arba jų pačių požiūrį į moderniomis technologinėmis priemonėmis teikiamą psichologinę pagalbą, tyrimų, kuriuose būtų siekiama geriau suprasti, kaip veiksmingai internetu teikti psichologinę savipagalbą

su psichologo asistavimu, vyresnio amžiaus žmonėms labai trūksta.

Nuolatinis liūdesys, slogi nuotaika, motyvacijos ir socialinio aktyvumo stoka, ypač pandemijos metu, kartu lydintis nerimas, baimė, socialinė atskirtis – tai ženklai, kurie rodo, kad žmogus išgyvena psichologinius sunkumus ar serga depresija. Todėl jam būtina savalaikė pagalba. Depresija yra vienas iš labiausiai paplitusių psichikos sveikatos sutrikimų tarp vyresnio amžiaus žmonių. Lietuvoje bent 40 proc. visų sergančiųjų depresija yra 65 m. amžiaus ir vyresni.

Depresija vyresniame amžiuje – ne tik dažna, bet ir pasižymi unikaliomis savybėmis. Ji dažniau pasireiškia kartu su fiziniais skausmais ir dėl objektyvių priežasčių stiprėjančiu vienatvės jausmu. Depresija sergantiems asmenims dažnai trūksta motyvacijos ar susidomėjimo bet kokia veikla. Jie sunkiau priima sprendimus, tad psichologiniai sunkumai taip pat gali būti stipriai susiję su įsitraukimu į gydymą. Tai tik papildoma nuostata, kad psichologinė pagalba tokiems asmenims turėtų būti kuo lengviau prieinama.

Vilniaus universiteto Psichologijos instituto mokslininkai, vykdydami Lietuvos mokslų tarybos finansuojamą

Psichologinė pagalba internetu depresiją išgyvenantiems vyresnio amžiaus asmenims

■ Atkelta iš 7 p.

mokslinių tyrimų projektą (Nr. 09.3.3-LMT-K-712-19-0192), kartu su Švedijos kolegomis atliko tyrimą, siekdamį įvertinti, ar psichologinė pagalba internetu yra tinkama ir veiksminga vyresnio amžiaus žmonėms. Šio tyrimo tikslas buvo iširti linkusių į depresiją vyresnio amžiaus asmenų nuostatas į psichologinę pagalbą internetu, naudojimosi tokia programa specifiką ir sąsajas su programos veiksmingumu. Buvo iširta daugiau nei 80 tiriamųjų, vyresnių nei 60 m., turinčių depresijos simptomų. Tyrimo metu tiriamieji buvo suskirstyti į dvi grupes. Vienai grupei buvo pritaikyta 8 savai-

Ar slegiamiems vienatvės galima pagalbą suteikti kompiuteriu?

čių trukmės internetu vykdoma kognityvinė elgesio terapija. Kitai grupei pasakyta, kad terapija prasidės po 8 savaičių. Lietuvoje vykdyto tyrimo rezultatas – psichologinę intervenciją gavusiųjų savijauta reikšmingai pagerėjo, lyginant su kontroline laukiančiųjų grupe. Tyrimas taip pat atskleidė, kad vyresni tyrimo dalyviai mažiau įsitraukė į programos veiklas: rašė mažiau žinučių psichologui ir atliko mažiau programos užduočių.

Po tyrimo taip pat paaiškėjo, kad neužtenka tik sukurti ir teikti veiksmingas psichologinės pagalbos priemones, bet svarbu ir užtikrinti, kad šiomis priemonėmis galėtų pasinaudoti tie, kam jos yra sukurtos. Iš

visų vyresnių nei 65 m. amžiaus asmenų Lietuvoje internetu kasdien naudojasi kiek daugiau nei trečdalis. Nepaisant to, šio tyrimo dalyviai savo kompiuterinio raštingumo įgūdžius vertino pakankamai gerai ir tik dalis jų susidūrė su techniniais sunkumais, kurie trukdė pilnavertiškai pasinaudoti siūloma psichologine pagalba internetu. Taigi reikia ieškoti būdų, kaip pačias internetines psichologinės pagalbos programas padaryti kuo draugiškesnes vartotojams. Labai svarbu, kad lygiagrečiai vykdytų vyresnio amžiaus asmenų kompiuterinis švietimas. *Autorius yra Vilniaus universiteto Psichologijos instituto docentas.*

MOKSLO ISTORIJS PUSLAPIAI

KAS TRUKDO LIETUVAI EKOLOGIZUOTI ŽEMĖS ŪKĮ?

Prof. habil. dr. Antanas Svirskis

Tęsinys. Pradžia – Nr. 4 (735)

Gyvenimo vingiai

Visas mano gyvenimas yra susijęs su gamta ir žemės ūkiu, ypač su gamtosauga. Neseniai paminėtas mano 85-metis. Vaikystė prabėgo prie Arimaičių ežero (Radviliškio r.), kur tėvai turėjo 12 ha ūkį. Ganiau avis, dirbau įvairiausių darbus tėvų ūkyje, o vėliau, nusavinus ūkininkų žemę, kolūkyje. Su pagyrimu baigiau Kauno sodininkystės-daržininkystės technikumą, po to – Lietuvos žemės ūkio akademiją. Ketverius metus tarnavau sovietiniame Baltijos laivyne. Grįžęs beveik 45 metus dirbau Lietuvos žemdirbystės institute, kur nuėjau kelią nuo agronomo sėklininko iki vyriausiojo mokslininko ir skyriaus vedėjo pareigų. Parašiau kelis šimtus straipsnių, parengiau keliolika knygų. Sukūriau keliolika daugiamečių ankštinių žolių ir burnočių, sorų ir grikių veislių, vykdžiau jų sėklininkystę.

Apgyniau daktaro ir habilituoto daktaro disertacijas. 15 metų (eidamas antraeiles pareigas) dėščiau Šiaulių universiteto studentams gamtosauginio ugdymo dalykus. Ten man buvo suteiktas profesoriaus vardas. Likimas lėmė pažinti prof. P. Vasinauską, M. Strukčinską, A. Stancevičių, akad. A. Būdvytį, A. Onaitį, Č. Kudabą ir daugelį kitų asmenybių, įnešusių didelį indėlį į mūsų žemės ūkio mokslo raidą. Labai gaila, kad tokių didžiavyrių nebeturime dabar.

Visa tai leido įsiliesti į aktyvią visuomeninę veiklą, susijusią su Lietuvos žemės ūkiu ir gamtosauga. Beveik 10 metų buvau Kėdainių rajono tarybos narys, vadovavau „Tatulos karstinės zonos programos“ kūrimui, buvau

Šiuolaikinis vienkiemis

vienas iš Lietuvos ekologinės žemdirbystės kūrėjų ir ilgametis tarybos narys. Nemažai rašiau ir kalbėjau apie žemės ūkio pertvarką, bendravau su daugybe pažįstamų ūkininkų.

Dar sovietmečiu Maskvos Timiriازهvo žemės ūkio akademijoje su pagyrimu baigiau vienuolikos mėnesių trukmės anglų kalbos kursus ir buvau ruošiamas stažuotei Kanadoje, bet tuomet KGB neišleido. Kadangi mokėjau anglų kalbą. Atgimimo pradžioje pavyko laimėti konkursus stažuotėms Švedijoje, Olandijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, kur gana išsamiai susipažinau su šių nuostabių šalių žemės ūkio ekologizavimu ir gamyba. Savo patyrimą ir išpūdžius aprašiau laikraščiuose ir žurnaluose, apie tai skaičiau paskaitas įvairiuose seminaruose ir konferencijose. Gaila, kad nedaug kas įsiklausė į mano ir kolegų pasiūlymus.

Atgimimo pradžioje parašiau knygėlę „Alternatyvi žemdirbystė“. Signatarė Rūta Gajauskaitė padėjo ją išleisti ir išdalino visiems to meto Seimo ir Vyriausybės nariams. Tačiau daugelis mūsų pasiūlymų liko neįgyvendinti ir tapo dar aktualesni dabar. Todėl ir kyla žemdirbių neramumai. Beveik prieš 10 metų įsitraukiau į sambūrio „Patirtis“ gretas, kur rengiame įvairius pasiūlymus aukščiausiai valdžiai. 2022 m. buvau apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi. Negaliu ir dabar likti nuošalyje, sunkiai sprendžiant dabartines Lietuvos žemės ūkio ir jo ekologizavimo problemas. Jau ne pirmą kartą siūlau, kaip galėtume jas racionaliau spręsti:

1. Sustabdyti nekontroliuojamą žemių bei miškų supirkimą ir ūkių stambinimą. Išaiškinti, kas yra tie supirkėjai, kurie, nepaisydami jokių apribojimų, superka žemę

ir miškus visoje Lietuvoje. Nutraukti išmokas ūkiams, kurie viršija leistiną 500 ha naudmenų plotą. Jei 500 ir daugiau hektarų turintis žemvaldyvis neišsiverčia be dotacijų, jis turėtų ieškoti kitokios veiklos. Sutaupytais lėšas reikia skirti agroserviso ir kooperacijos tinklo sukūrimui kiekviename rajone ir žalinimo problemų sprendimui.

2. Pirmenybę teikti išskirtinės kokybės ir ekologiškų maisto produktų gamybai. Smulkiems ūkiams Lenkijos pavyzdžiu suteikti supaprastintą natūrinio ekologinio ūkio statusą ir mokėti išmokas už gamtosauginių problemų sprendimą bei saugaus ir sveiko maisto produktų gamybą.

3. Siekiant išsaugoti dirvožemį, vandenį ir bioįvairovę, būtina apriboti mineralinių trąšų naudojimą – ne daugiau kaip po 100 kg/ha NPK. Sumažinti registruotų pesticidų asortimentą iki 40–50. Dabar jų registruota per 450, todėl jokios laboratorijos nepajėgios nustatyti jų ir ypač jų mišinių poveikį tiek dirvožemiui, tiek maisto produktams. Uždrausti glifosatų naudojimą bent prieš pat derliaus nuėmimą, nes Lietuvoje jau sunku rasti pesticidais neužterštų, tinkančių ekologinės žemdirbystės plėtrai, plotų.

4. Visi ūkiai privalo turėti bent 3–4 laukų sėjomainas, kuriose nors vienas iš jų būtų daugiametės žolės ar sideraliniai augalai, nes tik jie išsaugo ir gerina natūralų derlingumą bei saugo dirvožemius nuo erozijos. Dirvožemių apsaugai nuo erozijos ir bioįvairovės išsaugojimui būtina pagaliau pradėti laukų apsauginių juostų bei gojelių sodinimo vąjų. Atgaivinti augalų ir gyvulių veislių, prisitaikiusių prie mūsų šalies agroklimatinių sąlygų, sėklininkystę ir veislininkystę. Dabar į įvairių augalų veislių, auginamų Lietuvoje,

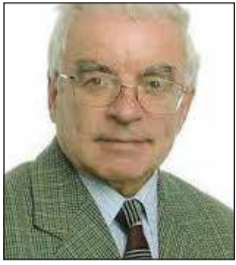
sąrašą kasmet įtraukiama keliasdešimt naujų, neaiškios vertės užsienietiškių veislių, o už registravimą kai kam „nubyra“ nemaži pinigai. Pakaktų ūkininkams pasiūlyti po kelias geriausias kiekvienos augalų rūšies veisles. Tada palengvėtų ir supaprastėtų jų sėklininkystė. Sėklų prisiaugintume patys ir neberekėtų kasmet mokėti milijonus eurų užsienio augalų selekcijos firmoms.

5. Žaliosios – tvarios žemdirbystės pagrindas. Sėjomainose auginami dobilai, liucernos ir kiti ankštiniai augalai bei įvairūs jų mišiniai su varpinėmis žolėmis yra nereiklūs trąšoms, jų priežiūrai dažniausiai nereikia pesticidų. Šios veislės yra pigaus ir vertingo pašaro šaltinis, saugo ir gerina dirvožemius, yra puikus prieglobstis daugeliui gyvūnų, paukščių, varliagyvių bei vabzdžių populiacijoms. Tą puikiai suprato mūsų seneliai ir tėvai. Menu tuos laikus, kai vien dobilų Lietuvoje buvo auginama daugiau nei pusė milijono hektarų. Netgi N. Chruščiovo laikais lietuviai išsaugojo žaliasias, nors buvo raginami jas išarti ir apsėti kukurūzais. Graudu, kai į Vilnių su brangiausiais traktoriais ir kitomis mašinomis suvažiavę dabartiniai ūkininkai visai Lietuvai šaukia, kad 60 tūkst. hektarų žaliųjų atnaujinimas neva sugriautų jų didžiulius ūkius.

Gaila, kad baigiame sužlugdyti gyvulininkystę. Laukuose vis mažiau matosi besiganančių galvijų, nes jie dažniausiai visus metus laikomi tvartuose ir šeriami koncentruotais pašarais, visokiais papildais, antibiotikais ir net genetiškai modifikuotų sojų rupiniais. Panašiai kaip vištos ar kailiniai žvėreliai. Pieno primelžiama daug, tačiau jo kokybė – prastoka, o savikaina – didelė. Karvutė yra tarsi mėsa malti mašinėlė: ką įdėsi, tą ir gausi. Čia ir slypi problema, kad jos produktyvios būna vos kelias laktacijas, nes, siekiant tokio milžiniško primilžio, susidėvi jų organizmas.

6. Žemės ūkio mokslas ir konsultavimo tarnyba, finansuojami iš valstybės biudžeto, daugiau dėmesio turėtų skirti smulkių ir vidutinių šeimoms, ypač ekologinių, ūkių problemoms spręsti. Labai gaila, kad yra sunaikinti beveik visi buvę mūsų eksperimentiniai ūkiai, kurie galėjo tapti šiuolaikiniais parodomaisiais ūkiais ar net ekologiniais

LIETUVOS DIRVOŽEMININKŲ DRAUGIJA VALSTYBĖS ATGIMIMO METAIS

Prof. habil. dr., LMA akad.
Algirdas Juozas Motuzas

Pabaiga. Pradžia – Nr. 4 (735)

Dirvų veiklos 2002 m. išskirtinis bruožas – besiplečiantys tarptautiniai ryšiai. Kovo 8–10 d. Lietuvoje lankėsi Lenkijos dirvožemininkų draugijos delegacija. Susitikimo metu su Lenkijos dirvožemininkų draugijos prezidentu prof. Piotru Sklodovskiu pasirašė sutartį, kurioje numatė suartinti draugijų veiklą, joje atspindėti besikeičiančias Europos tendencijas, ieškoti būdų, kaip remti dirvožemio tyrimus ir dirvotyros studijas. 2003 m. draugija aptarė 17-ojo pasaulio dirvožemininkų kongreso dokumentus ir studijavo JAV dirvožemininkų patirtį. 2007 m. surengta dviejų dienų ekspedicija Lietuvoje ir Lenkijos pasienyje. Jos tikslas – unifikuoti nacionalinius dirvožemio dangos žemėlapius rengiamam Europos dirvožemių žemėlapiui, kuriame valstybės siena neturi daryti įtakos dirvožemio dangai abiejose kaimyninių valstybių pusėse.

2002 m. birželio 13 d. Lietuvos žemdirbystės instituto Vokės filiale draugija organizavo seminarą, kuriame buvo aptarti ilgalaikiai dirvožemių savybių ir augalų tręšimo tyrimų bandymai. Ta proga parengtas leidinys „Ilgalaikiai dirvožemių savybių ir augalų tręšimo bandymai Lietuvoje“, kuriame pateikiamos žinios apie lauko bandymus vykdžiusius draugijos narius, tyrimų trukmę ir gautus rezultatus. Paaiškėjo, kad Žemdirbystės institute ir jo filialuose, bandymų stotyse bei Lietuvos žemės ūkio universiteto bandymų stotyje vykdomi 24 lauko bandymai buvo pradėti prieš dešimt ir daugiau metų. Akademikė V. Vasiliauskienė ir prof. A. J. Motuzas pasiūlė parengti perspektyvinę ilgalaikių bandymų Lietuvoje schemą, kurią būtų galima integruoti į Europos Sąjungos tyrimų erdvę.

Draugijos veiklą 2003 m. bene ryškiausiai atspindi darbai, kurie buvo skirti paminėti 100-ąsias LŽŪA profesoriaus, habilituoto daktaro, žymaus agronomo agrochemiko ir dirvožemininko Broniaus Baginsko (1903–1991) gimimo metines, išleista monografija „Profesorius Bronius Baginskas“ (sudarytojas – A. J. Motuzas). Profesorius net 57 metus dėstė savojoje Alma Mater – tuometinėje Lietuvos žemės ūkio akademijoje, buvo trijų katedrų vedėjas, probleminės mikroelementų tyrimo laboratorijos kūrėjas ir mokslinis vadovas. Jis išugdė 40 mokslų daktarų, parašė kelias monografijas ir vadovėlius, šimtus mokslinių straipsnių. 2003 m. spalio 9–10 d. buvo surengta tarptautinė mokslinė konferencija „Dirvotyros ir agrochemijos pasiekimai bei uždaviniai integruojantis į ES“, skirta atminti prof. B. Baginską. Išleistas konferencijos pranešimų santraukų leidinys anglų kalba.

2004 m. Lietuvos dirvožemininkai surengė mokslinę ekspediciją „Lietuvos dirvožemių naujosios klasifikacijos tobuli-

nimo aktualijos“, kurios metu buvo detalizuota Šalčininkų ir Švenčionių rajonų bei Trakų ir Labanoro urėdijų dirvožemio danga. Organizavome ir dvejų dienų seminarą LŽI Vėžaičių filiale „Tarptautiniai dirvosaujiniai tyrimai ir Vakarų Lietuvos dirvožemių klasifikacijos aktualijos“. Šiame seminare pagerbtas šviesus mokslininkų agrochemikų Kazio ir Algirdo Pleševičių atminimas.

2005 m. parengėme leidinį „Lietuviškoji bibliografija dirvotyros, agrochemijos ir dirvožemių kartografavimo klausimais 1971–2000“, kuris buvo skirtas paminėti Lietuvos mokslų akademijos nario korespondento prof. Viktoro Ruokio 120-ąsias gimimo metines. Ši knyga yra tęsinys dar 1975 m. išleistos „Lietuviškosios bibliografijos dirvotyros, agrochemijos ir dirvožemių kartografavimo klausimais“, kurioje buvo spausdinamos mokslinio ir gamybinio pobūdžio publikacijos nuo seniausių laikų iki 1970 m. Bibliografijos atsakingasis redaktorius buvo prof. habil. dr. M. Vaičys, medžiagą susistemino dr. A. Mejeris. Šie darbai – Lietuvos mokslo istorijos dalis, atspindinti dirvotyros ir agrochemijos raidą mūsų šalyje.

Dirvožemininkų draugijos veikla 2006 ir 2007 m. buvo skirta mokslinėms ekspedicijoms, kurių metu studijavome Skandinavijos kalnų vyraujančius dirvožemius Švedijoje ir Norvegijoje. 2008 metų veikla buvo skirta paminėti Lietuvos dirvožemininkų draugijos prie Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus veiklos 50-metį. Rugsėjo 24 d. Lietuvos žemės ūkio universitete įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „Dirvožemis tvarioje aplinkoje“. Ta proga išleistas pranešimų santraukų leidinys anglų kalba. Rugsėjo 25–26 d. konferencijos dalyviai prie iškastų dirvožemio profilių diskutavo mokslinėje ekspedicijoje „Lietuvos dirvožemiai devono uolienų karstiniame regione“, turėdami anglų kalba išleistą ekspedicijos vadovą. Tai buvo pirmasis draugijos narių parengtas specialus leidinys, skirtas supažindinti su atrinktų vietovių geologine ir geomorfologine sąranga, tiriamų dirvožemių cheminėmis ir fizikinėmis savybėmis, profilių genetiniais horizontais ir siūlomais

Doc. R. Vaisvalavičius, dr. A. Šlepetienė ir prof. A. Motuzas 27-ajame Lenkijos dirvožemininkų kongrese Varšuvoje 2007 m. R. Vaisvalavičiaus nuotr.

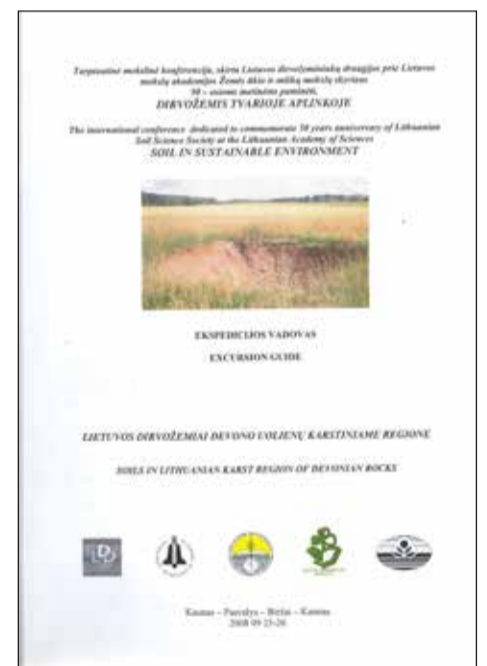
dirvožemių pavadinimais pagal naująją jų klasifikaciją. Ekspedicijos dalyviai šį leidinį įvertino labai palankiai, kaip pagrindinį dirvožemininkų ekspedicijų dokumentą.

2009 ir 2010 m. draugija organizavo mokslines konferencijas aktualiais dirvotyros klausimais ir jas lydinčias mokslines ekspedicijas. Buvo tobulinama naujoji dirvožemių klasifikacija. Lietuvos žemės ūkio universitete 2009 m. kovo 26 d. surengta mokslinė konferencija „Lietuvos dirvožemių tyrimo metodologiniai klausimai“. Joje skaitytų pranešimų santraukos buvo išspausdintos santraukomis. Rugsėjo 24–25 d. konferenciją lydėjo mokslinė ekspedicija „Miško smėlžemių (lot. Arenosols) genėzė ir savybės“. Tais metais išėjo antrasis (papildytas ir pataisytas) „Dirvotyros“ vadovėlis, kurio autoriai – profesoriai A. J. Motuzas ir R. Šleinys, docentai V. V. Buivydaitė ir R. Vaisvalavičius.

2010 m. balandžio 22 d. Lietuvos žemės ūkio universitete įvyko mokslinė konferencija, skirta priminti prof. Viktoro Ruokio mokslinį palikimą. Konferencijoje akcentuotas profesorius V. Ruokio mokymas apie dirvožemio dangos ryšį su dirvodarinėmis uolienomis ir reljefu bei sorbcijos reiškinį tarp skystosios ir kietosios dirvožemio fazių reikšmė augalų maitinimui. Konferenciją lydėjo rugsėjo 30 d. – spalio 1 d. surengta mokslinė ekspedicija, skirta pažinti dirvožemio dangą zandrinėje Pietryčių Lietuvos lygumoje ir Vilniaus miesto trąšažemius. Šioje ekspedicijoje kilo diskusija apie mies-

to trąšažemių vietą Lietuvos dirvožemių klasifikacijoje. Ekspedicijos dalyviai aptarė dirvožemių tyrimo rezultatus Lietuvos žemdirbystės instituto Vokės filiale ir Perlojos bandymų stotyje.

Paskutiniaisiais mano pirmininkavimo draugijos veiklai metais surengėme po vieną mokslinę konferenciją ekspediciją, parengdami joms skirtus spausdintus vadovus. 2011 m. rugsėjo 29–30 d. dirvožemio dangą tyrinėjome Nemuno žemupio lygumoje. Buvo aptarti Lietuvos žemdirbystės instituto Rumokų bandymų stoties dirvožemiai, ypač domėtasi palvažemiais (*Planosols*). 2012 m. spalio 4–5 d. aiškinomės rudžemių (*Cambisols*) ir balkšvažemių (*Albeluvisols*) diagnostavimo ypatumus Vidurio Lietuvos lygumoje. Tyrinėjant dirvožemių profilius, ypatingas dėmesys buvo skirtas vietovių geografinėi sąrangai ir jos ypatumams.

Leidinyje „Lietuvos dirvožemiai devono uolienų karstiniame regione“

Lieka tik apibendrinti, kad 2001–2012 m., Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungos struktūras, Lietuvos dirvožemininkų draugija aktyviai veikė šiose dirvožemio mokslo, agrochemijos bei šių sričių praktikos srityse:

- 1) paskelbė ir tobulino Lietuvos dirvožemių klasifikaciją (2001),
- 2) užmezgė ir palaikė ryšius su užsienio mokslininkais,
- 3) pastoviai rengė teorines mokslines konferencijas ir praktines ekspedicijas su jas lydinčiais leidiniais,
- 4) rengė ir leido studijų priemones aukštųjų mokyklų studentams,
- 5) pagerbė dirvotyros ir agrochemijos mokslininkų atminimą.

Draugijos narių parengtas knygas išleido Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos žemės ūkio universitetas, Lietuvos žemdirbystės institutas, o jų leidybą ir renginius rėmė Lietuvos Respublikos žemės ūkio bei švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, Lietuvos mokslo taryba, žemdirbių akcinės bendrovės. Visiems rėmėjams draugija nuoširdžiai dėkoja. Padėka visiems aktyviems draugijos nariams, ypač leidinių autoriams ir sudarytojams.

NEPAMIRŠKIME: DIRVOŽEMYJE TURI BŪTI VISKO, KO AUGALUI REIKIA, KADA REIKIA IR KIEK REIKIA.

KAS TRUKDO LIETUVAI EKOLOGIZUOTI ŽEMĖS ŪKĮ?

■ Atkelta iš 8 p.

kaimais, kaip yra Skandinavijos šalyse ar Šveicarijoje. Ten kiekvienas gali akivaizdžiai įsitikinti, kaip reikia racionaliai ūkininkauti ir gauti patarimų įvairiausiems klausimais, nes ūkiuose, dažnai apsiavę guminius batais, visą vasarą pluša konsultantai ir mokslo darbuotojai. Pavyzdžiui, Vokietijoje vien parodomųjų ekologinių ūkių yra daugiau nei 200. Lietuvoje beliko tik Giedrikų ūkis Biržų rajone ir V. Genio ūkis Ukmergės rajone. Parodomųjų ūkių kūrimui Olandijos

pavyzdžiu galėtume panaudoti dalį savi-valdybėms perduotų 120 tūkst. hektarų valstybinės žemės plotų, įrengiant juose pavyzdines sodybas ir 99 metams jas išnuojant perspektyvioms šeimoms.

Pradedama kalbėti apie natūralių pievų atkūrimą nenaudojamoose plotuose, bet kol kas tokių, mūsų jaunystės pievų, neteko matyti ne tik ūkiuose, bet ir mokslo įstaigose. Todėl esame priversti išradinėti dviratį, kai Šveicarijoje, Austrijoje ir kitose šalyse jų atkūrimas jau yra įprastinė praktika. (*Pabaiga – kitame numeryje*)

KVIETIMAI

Dronų kūrėjams – dar viena proga gauti ES finansuojamo projekto paramą

Europos Sąjungos (ES) programos „Europos horizontas“ finansuojamo projekto ICAERUS tikslas – pristatyti ir remti veiksmingą ir saugų bepiločių orlaivių naudojimą bei numatyti su jų naudojimu susijusią riziką ir pridėtinę vertę. Projekto pirmasis PUSH tipo atviras kvietimas buvo itin sėkmingas: pritraukė daugiau nei 55 pretendentes iš 17 Europos šalių. 5 atrinkti projektai jau įgyvendinami. Lietuvos kūrėjai, norintys pretenduoti į paramą pagal antrąjį kvietimą, paraiškas gali teikti iki šių metų gegužės 7 d. Perspektyviai idėjai įgyvendinti bus galima skirti 60 tūkst. eurų.

Šiuo kvietimu norima pasitelkti pareiškėjus, suinteresuotus inovacijų plėtra. Trims atrinktiems pareiškėjams bus skirta po 60 tūkst. eurų įgyvendinti projektus, kuriais siekiama dronais surinktus duomenis pristatyti ir panaudoti kaip būdą vertinti technologines ir netechnologines hipotezes. Numatoma finansuoti inovatyvias idėjas, kaip dronų technologijomis ir jų pagalba surinktų duomenų rinkiniais galima spręsti svarbias pasaulio problemas ir kurti vertę visuomenei. Bus skatinami nauji aparatinės ir programinės įrangos sprendimai, galintys padidinti bepiločio orlaivio našumą, pailginti skrydžio laiką ir pagerinti duomenų rinkimą bei analizę.

Pretenduoti į paramą gali ir duomenų analizės bei apdorojimo ekspertai, norintys patobulinti procesus naujais algoritmais bei metodais (vaizdų atpažinimu, mašiniu mokymusi, dirbtiniu intelektu ir pan.). Laukiama ir inovatyvių bepiločių orlaivių technologijomis grįstų paslaugų fotografavimas iš oro, geodezija, stebėseną ir pan. ar tokioms taikomųjų programų sritims, kaip tiksloji žemdirbystė, pagalba nelaimių atveju, infrastruktūros tikrinimas ir kt. Dar viena remiama sritis – naujų saugaus ir atsakingo bepiločių orlaivių technologijų naudojimo standartų ir taisyklių rengimas, įskaitant privatumo bei saugumo aspektus. Išsamią informaciją apie kvietimo sąlygas galima rasti adresu: icaerus.eu/open-calls/.

Projekto ICAERUS komanda ieško moksliniais tyrimais ir technologijų plėtra besidominčių subjektų, pavyzdžiui, dronų gamintojų, startuolių ir MVĮ, naudojančių inovatyvias dronų paslaugas ir technologijas, dirbtinio intelekto ir daiktų interneto įmonių bei mokslinių tyrimų institutų ar registruotų juridinių asmenų reikalavimus atitinkančiose programos „Europos Horizontas“ šalyse. Tai reiškia, kad pareiškėjais gali tapti ES valstybės narės, atokiausi jų regionai, su ES nare susijusios užjūrio šalys ir teritorijos bei su programa „Europos horizontas“ susijusių šalių piliečiai.

Kokie konkretūs projektai būtų tinkami finansuoti?

Pavyzdžiui, turintys tikslą išplėsti bepiločių orlaivių naudojimą žemės ūkyje: pasėlių augimo priežiūros, dirvožemio kokybės ir oro sąlygų stebėjimui. Tuo tarpu ūkininkams – suteikti galimybę laiku gauti duomenis ir taip optimizuoti veiklą. Dar vienas pavyzdys – pasitelkti technologijas aplinkos stebėsenai: renkant duomenis apie oro, vandens ir dirvožemio kokybę, taip pat floros ir faunos būklę, palengvinant monitoringo ir valdymo procesus.

Infrastruktūrai tikrinti skirtos inovacijos pritaikymo scenarijus – tiltus, pastatus ir elektros linijas prižiūrėti galinti technologija, panaikinanti poreikį pavojingas užduotis atlikti darbuotojams. Logistikai ir pristatymui pritaikyti bepiločiai orlaiviai galėtų gabenti prekes atokiose ar sunkiai pasiekiamose vietovėse, taip sumažinant transportavimo išlaidas ir sutrumpinant pristatymo laiką. Saugumo ir stebėjimo sprendimų pažangą neabejotinai paskatintų galimybė bepiločiams orlaiviams patikėti ypatingos svarbos infrastruktūrą, pavyzdžiui, oro uostus arba elektrines. Tai palengvintų ir teisėsaugos institucijų veiklą, tiek vykdamas jų stebėjimą, tiek atliekant tyrimus.

Terminai, kaip kreiptis ir kita svarbi informacija

Paraiškų vertinimas truks iki 2024-ųjų liepos. Projektų įgyvendinimas bus suskirstytas į projektavimo, gamybos, pardavimo etapus ir truks metus: nuo šių metų rugsėjo 1 d. iki pat 2025-ųjų vasaros pabaigos. Visi, kurie turi projektą ICAERUS atitinkančių sumanymų, kviečiami registruotis atvirų kvietimų platformoje adresu: opencallhub.eu. Nepriklausomi ekspertai įvertins kiekvienos paraiškos kokybę, įskaitant koncepciją ir galimybes, technologinį pasirengimą ir inovacijų plėtrą, organizacinius pajėgumus ir išteklių paskirstymą. Visi vertinimo kriterijai bus pateikti pirmiau minėtoje atvirų kvietimų platformoje, skiltyje „Svarbūs dokumentai“ (angl. *Necessary Documents*).

Oficiali ICAERUS atvirų kvietimų teikti paraiškas ir viso projekto kalba – anglų. Todėl kitomis kalbomis pateiktos paraiškos nebus vertinamos. Visų projekto įgyvendinimo laikotarpiu prašomų dokumentų taip pat bus laukiama anglų kalba. Daugiau informacijos: opencallhub.eu DUK skiltyje arba el. paštu icaerus@opencallhub.eu. Parengė Ugnė Gromnickaitė, Agromaisto inovacijų dirbtuvių ART21 komunikacijos specialistė (tel. +370 662 83 699).

MOKSLO RENGINIAI

VILNIAUS UNIVERSITETO CHEMIJOS IR GEOMOKSLŲ FAKULTETAS

2024 m. balandžio 18 d. rengia nacionalinę konferenciją, skirtą Mikalojaus Kristupo Radvilos žemėlapių išleidimo 410-osioms metinėms „TEMINĖ LIETUVOS KARTOGRAFIJA: NUO PRAEITIES IKI DABARTIES“ (lot. „CARTOGRAPHIA THEMATICA LITHUANIAE: A PRAETERITO AD HUNC DIEM“).

M. K. Radvilos žemėlapis – vienas iš Renesanso epochos Vidurio Europos kartografijos šedevrų, nusipelnęs ypatingo dėmesio. Tai tikslus ir detalus kūrinys, apimantis beveik 1 milijoną kvadratinį kilometrų, kuris įprasmino tuometinės Lietuvos kartografijos pasiekimus. Šiuo kūriniu Lietuvos Didžioji

Kunigaikštystė (LDK) atvėrė Rytų Europos erdves. Mikalojaus Kristupo Radvilos LDK žemėlapis tapo atspirties tašku visai tolimesnei Lietuvos topografijos ir teminės kartografijos raidai.

Konferencijos siekis ir pranešimų tematika – apžvelgti ir įvertinti lietuviškosios teminės kartografijos raidą per paskutiniuosius 400 metų, išryškinant jos pakilimo ir stagnacijos etapus.

Konferencijos mokslinėje programoje yra numatyti žodiniai bei standiniai pranešimai (žodinių pranešimų trukmė – 20 min.) ir ekskursija į Vilniaus universiteto centrinę biblioteką. Konferencijos organi-

zatoriai: Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų institutas, Kartografijos ir geoinformatikos katedra. Konferencija vyks 2024 m. balandžio 18 d. Vilniaus universiteto Geomokslų instituto Didžiojoje auditorijoje (M. K. Čiurlionio g. 21/27, 214 auditorija).

Informaciją apie dalyvavimą (dalyvio anketas) būtina pateikti iki 2024 m. kovo 17 d. Antrasis laiškas su konferencijos programa bus išsiųstas iki 2024 m. balandžio 5 d.

Konferencijos pranešimai bus paskelbti Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto svetainėje bei elektroniniu formatu konferencijos rinkinyje.

Organizacinio komiteto kontaktai: Vilniaus universitetas, Chemijos ir geomokslų fakultetas, Geomokslų institutas: M. K. Čiurlionio g. 21 / 27, LT-03101 Vilnius, Lietuva.

Tel.: +370 5 239 8296; +370 614 70627, el. paštas algimantas.cesnulevicius@gf.vu.lt.

Minėdami pirmojo lietuviško mėnraščio „Aušra“ (1883–1886) 140-ąsias sukaktuves ir pristatydami naują rinkinio leidimą, maloniai kviečiame į renginį „KELIAS Į VASARIO 16-ĄJĄ: „AUSZRA“ IR AUŠRININKŲ KARTA“ 2024 m. kovo 18 d., 15 val. Lietuvos medicinos bibliotekoje.

TAUTOS ISTORIJOS PUSLAPIAI

Žmogus, iš kurio švytėjo laisvė

Minėdami 99-ąsias monsinjoro Alfonso Svarinsko gimimo metines, dalinamės su skaitytojais profesoriaus Vytauto Radžvilo straipsnio, skirto monsinjoro atminimui, ištrauka

Prof. Vytautas Radžvilas

„Jūs – žemės druska. Jūs – pasaulio šviesa“ (Mt 5, 13–16) – sunku rasti taiklesnius ir įtaigesnius žodžius nei šie Evangelijos žodžiai, mėginant nusakyti, kas iš tiesų buvo ir visada liks monsinjoras Alfonsas Svarinskas lietuvių tautai. Neįmanoma suskaičiuoti

didvyrių, per šimtmečius gynusių Lietuvos laisvę ir sudėjusių ant jos aukuro didžiules aukas, tarp jų ir pačią didžiausią – savosios gyvybės auką.

Vertinant Monsinjoro vaidmenį visoje ilgoje laisvės kovų istorijoje, iš karto galima pasakyti, kad šioje didvyrių galerijoje jam neabejotinai priklauso viena iš garbingiausių

vietų. Pokariu – bebaimis Lietuvos partizanais, kantriai ištvėręs lagerių ir kalėjimų kančias. Gūdžiausią okupacijos naktį – drąsus ir nepalaužiamas tikėjimo ir dvasinės asmens laisvės gynėjas, nepasidavęs jokiems pavergėjų persekiojimams bei vilionėms ir atkakliai nešęs savųjų kančių kryžių vis

Žmogus, iš kurio švytėjo laisvė

Minėdami 99-ąsias monsinjoro Alfonso Svarinsko gimimo metines, dalinamės su skaitytojais profesoriaus Vytauto Radžvilo straipsnio, skirto monsinjoro atminimui, ištrauka

■ Atkelta iš 10 p.

naujose įkalinimo ir tremties vietose. Ir tai daręs tada, kai didelė tautos dalis jau buvo patikėjusi, kad tolesnė kova yra beviltiška, o tokia auka – tuščia ir beprasmė. Principingas ir įžvalgus Tiesos žodžio skleidėjas vėl atkurtoje valstybėje, nepabūgęs aiškiai ir tvirtai pasakyti, kad toji vakarykščių išdavikų ir kolaborantų valdoma valstybė dar nėra ta išsvajotoji tikrai nepriklausoma

ir laisva Lietuva, kuriai buvo paaukotas visas šio didžio Žmogaus gyvenimas.

Jis išliko savimi ir pačiame gyvenimo saulėlydyje, kai turbūt vienintelis iš iškiliųjų pokario rezistentų vėl stojo ginti Tautos ir Valstybės, nepabūgdamas užsitraukti net ankstesniųjų bendražygių ir nuoširdžių, bet politiškai šiek tiek naivių, todėl pernelyg patiklių, Lietuvos patriotų nemalonės. Būtent Jis sugebėjo įžvalgiai suvokti ir atvirai

pasakyti karčią tiesą, kurios vis dar nesiryžta pripažinti arba pasakyti dauguma nuoširdžių savo šalies mylėtojų: vakarykščių vedlių į „šviesų komunizmo rytojų“ pastangomis jau priešinga kryptimi akiai vedama, tai yra į „Vakarų“ ir į Europos Sąjungą beataidairiškai „integruojama“, Lietuva, praėjus vos ketvirčiui amžiaus po išlaisvinimo vėl susiduria su egzistenciniu iššūkiu.

Jos valdantiejiems baigiant atsakyti

paskutiniųjų šalies suverenitetą įkūnijančių ir liudijančių atraminių stulpų – šimtmečius gintos žemės ir savų pinigų, didžiulėmis pastangomis ir aukomis atkurta Lietuvos valstybė faktiškai yra vėl sunaikinta. O antikrikščioniška ir antilietuviška dvasia ugdoma, todėl toliau demoralizuojama ir krinkanti Tauta sparčiai nyksta, „savanoriškai“ išsivaikščiodama po platųjį pasaulį. ■

Monsinjoro Alfonso Svarinsko paskutinė valia neįvykdyta

2023 m. gruodžio mėnesį, kaip visada, nutariau aplankyti savo giminaitę – vienuolę seserį Monikutę Gavėnaitę – nuvežti savos gamybos sulčių, kitų lauktuvių. Visada buvo gera aplankyti ją monsinjoro Alfonso Svarinsko bute. Monikutė buvo ištikima šios istorinės vietos saugotoja. Jos prižiūrimi Monsinjoro namai buvo tikras muziejus, kuriame gyveno mylimo Monsinjoro atmintis.

Monsinjoras Alfonsas Svarinskas savo atsiminimuose (<https://partizanai.org/failai/pdf/>) rašė: „Sesuo Monika Gavėnaitė man labai daug padėjo. Laisvės kovose ir Nepriklausomybės laikais visada ji buvo patikima bendražygė. Mintyse vis sakydavau: Dieve, jei nutarsi katrą pasišaukti, pirma tegul mirtis aplanko mane. Kai 2011 metais sausio mėnesį susirgau, nutariau testamentu visą savo palikimą pavesti seseriai Monikai. Taip pat ir butą Odminių gatvėje (10–2). Jai pasakiau, kad buto niekam nei atiduosiu, nei parduosiu. Tebūna jis paminklas Pirmosios Nepriklausomos Lietuvos sukūrimui. Juk

Monsinjoras Alfonsas Svarinskas

šiam bute buvo svarstoma Lietuvos Nepriklausomybės vizija. Čia gyveno prelatas Mykolas Krupavičius ir kiti valstybės kūrėjai. Visą gyvenimą vadovavauši nuostata – niekam nieko neparduoti, o tik atiduoti.

Taigi mano sprendimas – palikti šį butą gerų žmonių globai, kad jis būtų vieta rinktis patriotams, katalikiškų organizacijų na-

riams, kurie tęstų kovą už Lietuvą ir Bažnyčią. Vėliau testamentą perrašiau Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacijai, nes sesuo Monika neturi jokio turto ir sumokėti mokesčių negali. Manau, Eucharistinio Jėzaus seserys, turbūt labiausiai pasižymėjusios kovoje su KGB, leidžiant „LKB Kroniką“ ir pogrindžio spaudą, įgyvendins mano valią. 2013 m. už Laisvės kovą Monika Gavėnaitė apdovanota Vyčio Kryžiaus ordino Riterio kryžiumi.”

Šiomet, vasario mėnesį, apsilankiusi monsinjoro Alfonso Svarinsko bute, negalėjau patikėti tuo, ką pamačiau. Butas ištuštėjęs, visos jo relikvijos dedamos į dėzes, daiktai ir knygos išdalijami. Sužinojau, kad dar spalio mėnesį butas buvo parduotas verslininkui, kuris supirko visus to namo butus. Net ir paveikslus nuo sienų vienuolės jam parduoda...

Po monsinjoro mirties jo butas tapo vienuolyno turtu. Sesers Monikutės dėka jame gyveno tikra vienuolyno dvasia. Be to, ji uoliai rūpinosi Laisvės gynėju, triskart

politinio kalinio paskutinės valios pildymu. Daug kartų žodžiu ir raštu ji beldėsi į Kauno ir Vilniaus vyskupų širdis ir duris, skundėsi, kad jos vienuolyno seserys nejaucia ir nesupranta pareigos vykdyti paskutinę mirusiojo valią, tačiau niekas į jos prašymus nekreipė dėmesio. Tiesiog buvo pasakyta, kad vienuolynų turtu ir testamentų vykdymu rūpintis pavesta Panevėžio vyskupui L. Vodopjanovui.

Supratau, kad vienuolyno slenkstį peržengė ir į seserų širdis įsismelkė šlykštūs godumas. Anksčiau galiojo sprendimas, kad butas bus neliečiamas, kol sesuo Monikutė bus gyva. Vienuolės veikė gudriai. Nedrįso butą parduoti, kol Monikutė buvo energinga. Bet kai sulaukusi 96 metų ji ne viską pradėjo suvokti, susilpnėjo jos atmintis, vienuolės pradėjo veikti. Ne dėl istorinės atminties išsaugojimo, dėl pinigų... 2024 m. kovo 1 d. seserį Moniką išvežė į Šiluvą. Autorė yra partizano Juozo Astrausko-Žaibo anūkė. Pavardė – redakcijai žinoma. Šaltinis: www.pozicija.org ■

Diplomatė Magdalena Avietėnaitė

Dr. Raimundas Kaminskas

Kovo 7 d. Lietuvos centrinio valstybės archyvo naujajame pastate (O. Milašiaus g. 25) įvyko vieša paskaita „Magdalena Avietėnaitė: moteris, pilietė, diplomatė“, kurią skaitė diplomatas, ambasadorius dr. Vytautas Žalys.

Magdalena Avietėnaitė buvo įtakinga diplomatė, kurios Lietuvai galėjo pavydėti bet kuri kitos valstybės diplomatinė tarnyba. Gimusi Lietuvoje (Brazave, tuometiniame Kalvarijos valsčiuje), augusi Jungtinėse Amerikos Valstijose, išsilavinimą įgijusi Ženevos universitete, 1914–1920 m. redagavusi savaitraštį „Amerikos lietuviai“, M. Avietėnaitė nedvejodama atsiliepė į pirmojo Lietuvos Prezidento Antano Smetonos kvietimą įsitraukti į valstybės atkūrimo darbą. Grįžusi į Lietuvą 1920-aisiais, keliomis užsienio kalbomis laisvai kalbėjusi mergina įsidarbino Užsienio reikalų ministerijoje. Pirmaisiais nepriklausomybės metais atstovavo Lietuvai tarptautinėse konferencijose, kuriose dažniausiai būdavo vienintelė moteris.

Magdalena sėkmingai kopė diplomatinės karjeros laiptais ir ilgainiui tapo viena įtakingiausių ir veikliausių pirmosios Lietuvos Respublikos (1918–1940) Užsienio reikalų ministerijos darbuotojų. M. Avietėnaitė –

M. Avietėnaitė – studentė Ženevoje

viešųjų ryšių ir Lietuvos įvaizdžio užsienyje formavimo kampanijų pradininkė, jos dėka pasaulis sužinojo apie Lietuvos meno, ekonomikos ir politikos laimėjimus. Ji buvo ir įgudusi informacinių karų ekspertė, nenuilstamai gynusi Lietuvos poziciją tarptautinėje politikos arenoje, ypač energingai – ginčė su Lenkija Vilniaus klausimu. Dideli M. Avietėnaitės nuopelnai ir kultūrinės diplomatijos

Diplomatė Magdalena Avietėnaitė (dr. V. Žalio skaidrėje)

sirtyje. Profesionalumo požiūriu šiose srityse Lietuvoje jai niekas negalėjo prilygti. 1938 m. pradžioje M. Avietėnaitė už nuopelnus suteiktas „pasiuntinybės patarėjo centre“ diplomatinis rangas, tų pačių metų pabaigoje

ji paskirta Užsienio reikalų ministerijos departamento Spaudos biuro direktore.

Prisiminkime ir tinkamai įvertinkime bei įamžinkime Magdalena Avietėnaitę Lietuvoje ir pasaulyje! ■

PARODOS

Žalgirio mūšio triptikas „Diena, pakeitusi istoriją“

Kovo 7–22 d. Seimo II rūmų parodų galerijoje (laisvas įėjimas nuo upės pusės) eksponuojamas Jolitos Levčenkienės nutapytas Žalgirio mūšį vaizduojantis 12 m triptikas „Diena, pakeitusi istoriją“. Paroda eksponuojama Seimo nario Edmundo Pupinio iniciatyva, pristatymo renginys įvyko kovo 7 d. 13 val. Triptiką sudaro trys paveikslai. Pirmasis „Žygis“ vaizduoja žygį į Žalgirio mūšio lauką, antrasis „Kova“ – mūšio epizodų apibendrinimą, o mūšio baigtis vaizduojama paveiksle „Žiauri pabaiga“. Kiekvienas paveikslas, kuris yra

130 cm aukščio ir 420 cm ilgio, sudarytas iš dviejų į visumą sujungtų dalių. Šis kūrinys nuo 2022 m. keliauja po Lietuvą: eksponuotas Utenos kraštotyros muziejuje, Vievio kultūros centre, karininkų ramovėje Kaune, du kartus eksponuotas Vilniaus igulos karininkų ramovėje.

„Pastaruosius trejus metus domiuosi istoriniu bataliniu žanru. Remdamasi istorio grafija, sukūriau lietuvių ir lenkų tautoms reikšmingą tapybos darbą, kuriame įamžinau svarbų praeities įvykį, pavaizduodama kovos momentus, istorines asmenybes. Pasi-

telkusi patriotines idėjas ir istorinius faktus, individualiai interpretavau praeities įvykius. Remdamasi literatūra, iš smulkių detalių sudėliojau savotišką istorijos metraštį. Žalgirio mūšis tapo Lietuvos ir Lenkijos nacionaliniu simboliu. Tai ypač svarbu ir dabar mūsų šalims, turinčioms bendrą istoriją ir esančioms strateginėmis partnerėmis šių dienų istoriniame tarpsnyje“, – teigia kūrinių autorė J. Levčenkienė.

Tautodailininkė Jolita Levčenkienė gimė 1973 m. birželio 24 d. Antalieptėje, Zarasų rajone. 1991 m. baigė Utenos 5-ąją vidurinę

mokyklą (dabar – Utenos „Vyturių“ progimnazija), 1989 m. – Utenos dailės mokyklą. Ji yra Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė. Pirmąją personalinę parodą surengė 2007 m. 2011 m. autorei suteiktas Lietuvos Respublikos meno kūrėjo statusas. Ji dalyvauja respublikinėse, tarptautinėse ir regioninėse bendrose menininkų parodose, yra surengusi ir 39 personalines parodas. Parengė Seimo Informacijos ir komunikacijos departamento Ryšų su visuomene skyriaus vyriausioji specialistė Asta Markevičienė. ■

Mažiausių knygelių parodoje

Kovo 11-oji primena, kad Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio lyderiai ne tik aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos valstybę, kūrė jos ateities viziją, sprendė svarbiausius to meto politinius uždavinius, bet ir rūpinosi valstybinės kalbos stiprinimu, siekė paversti ją patikimu lietuviybės skydu. Ne vienas Sąjūdžio dalyvis, vėliau tapęs Nepriklausomybės Akto signataru, pabrėžė atkuriamos valstybės ir lituanistikos ryšį. Seimo skaitykloje pristatomas kolekcininko Jono Nekrašiaus miniatiūrinių knygelių rinkinys atspindi lituanistikos svarbą modernioje valstybėje.

Lietuvoje pirmosios miniatiūrinės knygelės pasirodė XVI a. Tai buvo religinio pobūdžio leidiniai (maldaknygės) ir kalendoriai. Pirmasis mažo formato knygų leidėjas Lietuvoje – žymus spaustuvininkas Pranciškus Skorina (maždaug apie 1490–1540 m.). Leisdamas lietuviškas miniatiūrinės knygeles, daug nusipelnė Lietuvos žurnalistas ir leidėjas Vilius Užtupas. 1994–1998 m. jis išleido miniatiūrinių knygelių, kurios buvo skirtos pagerbti Lietuvai svarbius žmones ir įvykius: „Lietuviškai knygai 450“, „Darius ir Girėnas“, „Lakūnas Jurgis Kairys“, „Lietuvos spaustuvėms 475“ bei kt. Pastaroji – pati mažiausia. Jos dydis vos 11,2x10 mm, knygelė 4,8 mm storio, 64 puslapių, sveria 0,31 gramo. Ši mažylė

Mažiausių knygelių parodos eksponatai

1998 m. buvo įrašyta į Lietuvos rekordų knygą ir iki 2011 m. buvo mažiausia Lietuvos knyga.

Rekordą pagerino palangiškis dailininkas Vytautas Kusas, išleidęs kelias viena už kitą mažesnes knygeles. 2023 m. kovo mėnesį agentūra „Factum“ įregistravo mažiausią lietuvišką V. Kuso eilėraščių knygą „Lūžis. Palangai 770“. Ji yra 7x7 mm dydžio, 2,9 mm storio, 68 puslapių.

Miniatiūrinės knygeles renka ir jų parodas visoje Lietuvoje rengia šiaulietis kolekcininkas Jonas Nekrašius. Savo kolekciją jis papildė ir mažiausiais knygos ženklais – ekslibriais, kurių autoriai – žymiausi Lietuvos dailininkai. Apkeliausi nemažai Lietuvos miestų, ši kolekcija pirmą kartą atvyksta ir į Vilnių. Paroda eksponuojama Seimo skaitykloje kovo 6–28 d. (laisvas įėjimas per Seimo III rūmus, nuo M. Mažvydo bibliotekos pusės). Parodos atidarymas įvyko kovo 13 d. Jo metu kolekcijos savininkas Jonas Nekrašius trumpai papasakojo apie išskirtines knygeles, atskleidė, kodėl ir kada jas pradėjo kolekcionuoti, supažindino su mažaisiais knygos ženklais – ekslibriais. Parodą inicijavo Seimo narys dr. Stasys Tumėnas. ■

UŽUOJAUTOS

Kovo 6 d. mirus sąjūdiečiui, leidyklos „Atmintis“ vadovui, XXVII knygos mėgėjų draugijos nariui, visuomenininkui ir Lietuvos patriotiui Dominykui AKSTINUI (1938–2024), sunkią netekties valandą reiškiamo nuoširdžią užuojautą šeimos nariams, artimiesiems ir bendražygiams. Tegul Domo pilietiško, patriotiško, tautiško idėjos ir darbai visada išlieka mūsų atmintyje. Lietuvos sąjūdis ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga ■

Mielieji,

prieš 34 metus Lietuva pasauliui parodė, kad yra pajėgi (at)kurti savo valstybę. Laisvės troškimas įkvėpė naujiems darbams, stiprino pasiryžimą visomis išgalėmis saugoti ir ginti Lietuvą. Savo kasdieniais darbais parodykime, kad esame verti Laisvės, bendromis pastangomis prisidėkime prie Lietuvos gerovės kūrimo. Vertinkime savo šalį, jos Nepriklausomybę, gerbkime ir branginkime žmones, kurie yra šalia.

Su KOVO 11-ąja – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena!

Jūsų Lietuvos Respublikos Seimo narys
Stasys TUMĖNAS

Luknės Sivickytės piešinys „Kovo 11“

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169